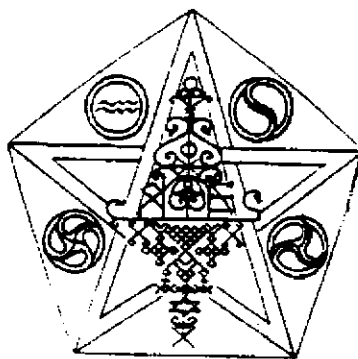

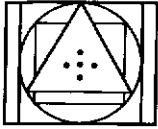
KENNISMAKING MET DE GESCHIEDENIS VAN DE STAD ROESELARE

**Geert
Hoornaert**

Roeselare 2008

Specialisatiecursus gidsenopleiding in samenwerking met de Roeselaarse Gidsenkring en het
Stadsbestuur Roeselare dienst Toerisme

KENNISMAKING MET DE GESCHIEDENIS VAN DE STAD ROESELARE

ROESELARE VANAF 1830

ROESELARE 1830-1914

In september 1830 braken in Brussel onlusten uit die leidden tot de algemene opstand en de uiteindelijke onafhankelijkheid van België. Een eerste regering (Nationaal Congres) en eerste grondwet werden gevormd, ondermeer door de Roeselaarse Rodenbachs: Alexander en Constantijn, die actief deelgenomen hadden in de politieke strijd voor onafhankelijkheid¹. Hun jongere broer Pedro Rodenbach had meegestreden in de strijd te Brussel. Een andere broer Ferdinand Rodenbach streed mee als aanvoerder van de vrijwilligers van West-Vlaanderen en kreeg na 1830 het ambt van arrondissementscommissaris te Ieper. Alexander Rodenbach werd jarenlang volksvertegenwoordiger, zijn broer Constantijn aanvankelijk districtcommissaris en volksvertegenwoordiger en later zaakgelastigde van België in Bern en vervolgens in Athene en Pedro was een tijdje plaatscommandant te Brussel. Alexander werd ook nog burgemeester van Rumbeke en had reeds in 1820 een brouwerij opgekocht waar zijn broer Pedro later vanaf 1836 de leiding van overnam. Thans drinken we nog steeds het frisse, bruine Rodenbachbier!²

Door de herwonnen onderwijsvrijheid werd op vele plaatsen opnieuw school gehouden door onbevoegden. Te Roeselare was dit ook zo. Naast de stadsjongensschool waren in het centrum nog een zestal private schooltjes gevestigd, die het nog uithielden tot rond 1860. Ook op de buitenwijken de Ruiters (ten westen) en op de Aardappelhoek-Spanjewijk (ten oosten) ontstonden nieuwe privéschooltjes. Die van de Aardappelhoek werd in 1835 omvormd tot armenschool (via testamentaire schenkingen) waar net zoals in de armenschool in de binnenstad (Burgerschool) ook aan spinnen en kantklossen werd gedaan. Constance Verlinde werd er door enkele godvruchtige dochters geholpen.³

Toen de Staat in de beginjaren van de onafhankelijkheid wat achterwege bleef om het onderwijs ter harte te nemen, namen de bisschoppen zelf het initiatief in handen en richtten talrijke vrije scholen op. Ook de onderwijzersopleiding werd niet vergeten. Aan het Klein-Seminarie werd tussen 1838-1842 een bisschoppelijke normaalschool met oefenklas geopend⁴, die nadien in 1846 naar Torhout verhuisde. Een volwaardige leergang wijsbegeerte verving in 1849 als het ware het verlies van de normaalschool, zodat van danaf de naam Klein-Seminarie terecht 'gedragen' werd. In 1832 was reeds gestart met een cursus wijsbegeerte als een soort bekroning voor de humaniorastudies, voor leerlingen die niet naar het Groot Seminarie zouden gaan (die cursus hield het echter slechts 2 jaar uit). Bij het oprichten van de normaalschool was ook een voorbereidende cursus opgestart voor kandidaat-onderwijzers die nog een te geringe vorming hadden om de lessen aan de normaalschool te kunnen volgen. Naast de afdeling humaniora ontstond in 1846 een afzonderlijke afdeling waar naast een voorbereidende, ook handelsonderwijs (Cours commercial et industriel) en een Franse en Engelse school (Engelstalige afdeling van 1835 tot 1882 voor Engelsen, die omwille van geloofsovertuiging naar het katholieke vasteland kwamen studeren) zich groepeerde in het St.-Michielsinstituut.⁵

¹ J. GODDEERIS, *De septemberdagen 1830*, in Mandeldal, 2005, p. 135-150.

² M. DE BRUYNE, *De Rodenbachs van Roeselare. Een historische studie*, Roeselare, 1986; *De leefwereld van Palm en Rodenbach*, Steenhuffel, 2002.

³ G. HOORNAERT, *Geschiedenis van het Onderwijs te Roeselare 1500-1879*, Roeselare, 1990, p. 129-132; G. HOORNAERT, *150 jaar Spanjeschool 1835-1985 te Roeselare*, Roeselare, 1984.

⁴ F. CALLEWAERT, *Bisschoppelijke brief omtrent oprichting normaalschool in Roeselare in 1838*, in Mandeldal, 2006, p. 147-148.

⁵ J. STROBBE, *200 jaar dichters, denkers en durvers*, Lannoo, 2007.

In 1837 kwam de stedelijke tekenacademie tot stand met de uitdrukkelijke bedoeling om enerzijds ambachtslieden op te leiden voor de bouwsector en anderzijds kunstenaars de nodige technische vaardigheden bij te brengen. Er werd begonnen in leslokalen van de stadsschool aan de Wallenstraat-Vrouwenstraat. Directeur werd Henri Horrie. Op 20 oktober 1864 konden eindelijk de klaslokalen in het nieuwe gebouw aan de Leenstraat ingenomen worden.⁶

Voor de gewone man ging het in Vlaanderen bergaf. De mechanische weverij nam steeds meer toe en de honderden thuiswevers in Roeselare op hun primitieve weefgetouwen, konden niet concurreren met de nieuwe textielfabrieken. Ook de buitenlandse concurrentie was groot en de grenzen werden 'economisch' afgeschermd.

Tot overmaat van ramp werd de bevolking geteisterd door misoogsten in **1845-1846**. De strenge winter 1844-45 vernielde het uitgezaaide koolzaad, een schimmelziekte vernielde een groot deel van de aardappeloogst, rogge werd aangetast door de roestziekte en er was een slechte oogst van tarwe, erwten, bonen en andere gewassen. De mensen geraakten ondervoed en waren zo ten prooi aan cholera en typhus.⁷ Reeds in de jaren 1832 had een cholera-epidemie heel wat slachtoffers gemaakt.⁸

De ziekenzorg was in die tijd toevertrouwd aan de Zusters van Liefde, die reeds in 1818 hiermede waren gestart. Ze verzorgden de zieken aan huis of in het in **1827** door het Armbestuur opgerichte hospitaal aan de Houtmarkt (het bleef aldaar tot 1883), waar ook ouderlingen werden opgevangen. Ze hadden ook een afzonderlijk vrouwenhuis in hun klooster aan de Verwerijstraat.⁹

De economische crisis was groot. In 1846 telde Roeselare 2875 behoeftigen, meer dan een vierde van de bevolking. De werkscholen ondergebracht in de armenscholen werden druk bezocht. Naast de in 1818 opgestarte armenschool in de Brouwerijstraat kwam er een tweede armenschool langs de Vierwegstraat in 1835: de Spanjeschool¹⁰. De kinderen konden er onder het spinnen of kantklossen wat bijverdienen. Ook daarbuiten werden kantateliers opgericht. In 1878 werden er zelfs nog 17 kantfabrikanten genoteerd in Roeselare. In 1858 startten de liberalen een helse campagne tegen de misbruiken die in de kantwerkschooltjes zouden heersen. Hun bezwaren waren drieërlei: te weinig onderricht, te lange werktijden en uitbetaling in natura.¹¹

Wat onderricht betreft, was er toen een zeer grote nood aan geschoolde textielarbeiders. Met de opkomst van de mechanische textielfabrieken was de nood des te groter. Vandaar dat het plaatselijk Nijverheidscomité in 1844 overging (als een der eersten in onze provincie) tot de oprichting van een 'leerwerkhuis' aan de Houtmarkt, waar het mechanisch weven aan werkloze thuiswevers aangeleerd kon worden. Men deed er de praktijk op verschillende soorten mechanische weefgetouwen¹².

De schoolse kennis werd verder opgetrokken door het organiseren van avondonderricht aan volwassenen vanaf 1866. Ze werd gepatroneerd door de 'Cercle Industriel', die hiertoe een liefdadige vereniging had opgericht met de klinkende naam: 'Zonder Naam Niet Zonder Hart'. Voor het elementair onderricht aan kinderen, bestond sedert 1820 ook wel al de zondagsschool waar gratis lezen, schrijven en vooral de catechismus bijgebracht werd. Ook in het Klein-

⁶ M. DE BRUYNE, *150 jaar Stedelijke Academie voor Schone Kunsten te Roeselare 1837-1987*, Roeselare, 1987; J. GODDEERIS, *150 jaar academie voor schone kunsten te Roeselare*, Roeselare, 1987.

⁷ L. DEVOGELAERE, *De slechte jaren 1840-1850 in het arrondissement Roeselare-Tielt*, Roeselare, 1982; M. DE BRUYNE, *De cholera te Roeselare in 1832*, in *Rollariensia*, 1972, p. 96-142.

⁸ M. DE BRUYNE, *De cholera te Roeselare in 1832*, in *Rollariensia* IV, 1972, p. 96-142.

⁹ VAN MASSENHOVE, *De Liefde van Kristus dringt ons, de Zusters van Liefde te Roeselare, ter gelegenheid van 140 jaar aanwezigheid te Roeselare*, Roeselare, 1958.

¹⁰ G. HOORNAERT, *150 jaar Spanjeschool 1835-1985 te Roeselare*, Roeselare, 1984.

¹¹ M. DEBAENE, *Kant, kantscholen, kantindustrie in Roeselare na de onafhankelijkheid tot de W.O.I.*, eindwerk Kantschool-Brugge, 2003. J. DEVOGELAERE, *De slechte jaren 1840-1850 in het arrondissement Roeselare-Tielt*, p. 94-103.

¹² G. HOORNAERT, *Geschiedenis van het onderwijs te Roeselare 1500-1879*, Roeselare, 1990, p. 144-146.

Seminarie was een dergelijke zondagsschool ingericht door de in 1865 opgerichte St.-Vincentiuskring. Ze was bestemd voor de beste oudste leerlingen van de jongenszondagsschool die er een pré-beroepsopleiding genoten.¹³ Hieruit zou later de eerste Roeselaarse 'vakschool' groeien. Het avondonderwijs voor meisjes zou pas vanaf 1890 starten aan de Burgerschool en later aan de Grauwzusters.

Ondertussen werden te Roeselare mechanische spinnerijen en weverijen opgericht.¹⁴ De eerste mechanische spinnerij te Roeselare staat op naam van Soenen-Vandekerckhove, die hermede in 1850 begon. Hij was ook de eerste die hier een mechanische weverij oprichtte. Andere zouden in snel tempo volgen, zoals in 1853 de mechanische spinnerij van de gebroeders De Brouckere en die van weduwe Wyckhuysse. In 1860 volgde die van Ritter. In 1864 die van Delbeke en Van Outrive-Carlier. Mechanische weverijen liepen gelijke tred: in 1854 die van Verlinde, 1859 Rodenbach-Mergaert, 1860 Van Gheluwe-Lenoir, en Veranneman-Brutsaert, 1861 St.-Gillis. De eerste jutespinnerij startte in 1864 bij Carlier-Vanoutrive en datzelfde jaar een juteweverij bij Constant Wyckhuysse. Firma Vermeulen had zich reeds in 1856 gespecialiseerd in het vervaardigen van schietspoelen. Daarna ging het in snel tempo en Roeselare werd een heuse textielstad...¹⁵ In 1896 telde Roeselare 47 linnenweverijen en 18 wolweverijen, 4 spinnerijen, 6 blauwververijen en 10 fabrieken voor textielbenodigdheden, zoals schietspoelen en kammen; maar ook verder garenkokerijen, stoppen- en voddemagazijnen. In 1866 startte de thans nog bestaande zeepziederij Gryspeerdt. Ook de metaalnijverheid schoot uit de grond. We troffen dan ook ijzer- en kopergietereien en constructiewerkhuizen aan. Wegens de grote vraag naar bakstenen rezen er links en rechts steenbakkerijen op die plaatselijk ontgonnen klei verwerkten.

Velen kwamen te Roeselare aan de kost in deze textielfabrieken. Maar een blokkade van Engelse spinkatoen ontnam de thuiswevers hun basisproduct. Daarbij kwam de grotere concurrentie van de mechanisch geweven stoffen uit Engeland en Frankrijk. België was traditioneel blijven weven. Door de teloorgang van de huisnijverheid trokken de mensen van het dorp naar de Roeselaarse binnenstad en poogden er te overleven. Door het overgrote aanbod aan werkkrachten waren de lonen in de fabrieken zeer laag en de opbrengsten voor de bazen des te groter. De bevolking bleef zo in meerderheid arm en liefdadigheidsinstellingen hielpen de sukkelaars zoveel ze konden¹⁶. Het waren harde tijden voor onze Roeselaarse bevolking en voor heel Vlaanderen. De kinderen konden in de armenwerkscholen wat geld bijverdienen door aan kantklossen te doen. Anderen hielpen al mee in de fabriek samen met hun ouders, of in het seizoen waren ze met hun ouders 'dagloners' bij landbouwers te lande. Sommigen zagen het niet langer zitten en weken uit naar Amerika. Weer anderen trokken als seizoenarbeiders van mei tot november naar Noord-Frankrijk om er als steenbakkers te werken of om op boerderijen het zware landwerk in de bietenteelt te verrichten of om te helpen in de cichoreiasten. Ze stonden bekend als de 'franschmans'. Pasterke Denys zou op het einde van de 19de eeuw hun aalmoezenier worden.¹⁷

Ook in Roeselare waren ondertussen (periode 1855-1895) heel wat cichoreiasten bijgekomen. Meestal waren het landbouwers die bij hun boerderij een ast hadden opgericht. Meerdere cichoreifabrieken zoals Van Canneyt¹⁸, Verburgh, Talpe en Van Tieghem-Dupont verwerkten

¹³ G. HOORNAERT, *Geschiedenis van het onderwijs te Roeselare*, p. 149-153.

¹⁴ F. CALLEWAERT, *Rousselaere waar, ten allen tijde, gesponnen en geweven werd*, in Mandeldal, 1997, p. 59-65.

¹⁵ Over het totstandkomen van allerlei fabriekjes te Roeselare zie A. DEWEERDT, *Het Roeselaars industriegebied nabij de Sint-Amandsbeek, de Kleine Bassin en de Ronde Kom*, in Rollariensia XVIII, 1989-1990, Roeselare, 1991, p. 75-205.

¹⁶ J. DEVOGELAERE, *Kroniek van de Gilde en de sociale beweging te Roeselare voor Wereldoorlog I*, Roeselare, 1980.

¹⁷ F. CALLEWAERT, *Pasterke Denys in 1929 bijgezet in praalgraf te Roeselare en geportretteerd door Gaston Vallays*, in Mandeldal, 1984, p. 177-188.

¹⁸ A. DEWEERDT, *Het Roeselaarse industriegebied...*, p. 145-146.

dan verder de gedroogde cichorei.¹⁹ Wegens het succes van de cichorei schakelden de landbouwers meer en meer over op deze teelt en het werd alhier hét nijverheidsgewas bij uitstek, dit ten koste van de dalende vlasteelt. Na W.O.I kwam hierin een totaal verval.

Voor een groeiende industrie was een vlotte transportader van levensbelang.

Verschillende uitvalswegen werden gekasseid. Het diligenceverkeer was meer dan ooit actief en verschillende 'diligencelijnen' op Kortrijk, Diksmuide, Menen, Brugge, Tielt en Gent werden uitbesteed. Met het opkomen van het spoor- en tramverkeer ging het diligenceverkeer teniet. Naast het wegverkeer was een spoorweg of een waterweg een aangewezen alternatief. De bevaarbaarheid van de Mandel werd dan ook krachtadig vanaf 1836 jarenlang bepleit door ondermeer onze volksvertegenwoordiger Alexander Rodenbach²⁰. Het zou wachten zijn tot 1862 voor de uiteindelijke goedkeuring door de overheid.²¹ De plaatselijke textielindustrie was grote vragende partij. En eindelijk, na eeuwen wachten, werd het kanaal Roeselare-Leie in 1872 geopend.

Roeselare telde vanaf het midden van de 19e eeuw heel wat textielfabrieken²², waar de getouwen door stoommachines bediend werden. Voor het draaiende houden van deze machines was heel wat 'stoom' (zeg maar water) nodig en dus werden in Roeselare rond 1862 grote waterspaarbekkens uitgegraven²³ (De Grote Bassin in de Mandelbeek en de Kleine Bassin in de St.-Amandsbeek), later in 1880 zou de Ronde Kom nog uitgegraven worden.

Maar de stoommachines hadden ook steenkool nodig, die aangevoerd moest worden via spoor of waterweg. Roeselare kreeg zijn station op de spoorlijn Brugge-Kortrijk in 1847.²⁴

Deze spoorlijn sneed het grondgebied van Roeselare wel definitief in twee delen en slechts via een drietal overwegen tussen de Ooststraat en de Leenstraat konden de mensen van "Over-Statie" naar de binnenstad komen. "Over-Statie" of Krottegem²⁵ was afgesneden van het hart van de stad en bepaalde zo in de 19de eeuw de minder aantrekkelijke kant van deze wijk. Het graven van het kanaal evenwijdig met de spoorlijn en de vestiging van watergebonden textielbedrijven deed het karakter van arbeiderswijk nog versterken. (De latere aanbrenging van de verhoogde spoorwegbedding in de jaren 1970, waardoor twee viaducten konden gecreëerd worden, verhoogde gelukkig de mobiliteit tussen de twee stadsdelen).

In de 19de eeuw werd het plaatselijk spoorwegnet uitgebreid met twee lijnen: Roeselare-Menen (1868) en Roeselare-Ieper 1887.²⁶ (Beide lijnen zouden na W.O.II definitief opgeheven worden en de sporen werden rond 1955 uitgebroken).

Keerzijde van dit industrieel succes was de enorme milieuhinder die dit alles in de binnenstad teweegbracht.²⁷ De geurhinder van ondermeer de vlees- en visverwerkende bedrijfjes was ondraaglijk maar ook van huidevetterijen, cichoreiasten, ververijen en textielverwerkende bedrijven. En in de zomerperiode was de geur van het Mandelwater alles behalve aangenaam. Ook bij de doorsnee huishoudens was het milieubewustzijn ver van zoek. Het huishoudelijk

¹⁹ W. VALLAËY, *Cichoreifabriek Vantieghem*, in Rollarius, 2007, 67-70; S. VANNESTE, *Over de fruitfabriek Van Tieghem-Dupont en ander ondernemerschap*, in Rollarius, 2008, p. 89-111. Een overzicht van cichoreiasten en fabrieken in A. DEWEERDT, *Het Roeselaarse industriegebied...*, p. 146-152.

²⁰ J. GODDEERIS, *Alexander Rodenbach en de Rodenbachs te Roeselare*, in De Gidsenkring, 1986.

²¹ F. ACX, *Het ontstaan van het kanaal Roeselare-Leie (1862), een analyse van een negentiende-eeuws besluitvormingsproces*, in De Gidsenkring, 1992, p. 3-32.

²² Roeselare, "Het Manchester van Vlaanderen", tentoonstellingscatalogoog, Roeselare, 1997; D. DEMOEN, *De geschiedenis van de demografische en economische (R)evolutie van Roeselare tussen 1830-1880*, Roeselare, 1997; A. DEWEERDT, *Het Roeselaars industriegebied nabij de Sint-Amandsbeek, de Kleine Bassin en de Ronde Kom*, in Rollariensia, 1989-1990, p. 75-206.

²³ J. GODDEERIS, *Roeselare, van groen naar grijs*, in Mandeldal, 1991, nr. 3-4-5.

²⁴ F. WAEYAERT, J.M. LERMYTE, *De Droogenbroodroute (1847-1997), De spoorlijn 66 Brugge-Kortrijk*, Aartrijke, 1997.

²⁵ G. HOORNAERT, *Krottegem, de wijk van "Over-Statie"*, Roeselare, 2001.

²⁶ G. HOORNAERT, *Post- en verkeerswezen te Roeselare door de tijden heen 1500-1913*, Aartrijke, 1995.

²⁷ H. DE ZUTTER, *Watervervuiling in de negentiende eeuw (1843-1914), Verkennend onderzoek in de Roeselaarse wateren van de moderne tijd: viswaters of open riolen voor stad en industrie?* KUGent, 2005.

afval verdween in de grachten of beken en de drek werd zomaar over het land gespreid. De schadelijke lozingen in de Roeselaarse beekwaters en poortdijken was in de 19de eeuw enorm. Vele bedrijven hadden nood aan zuiver, helder water maar die was er niet. De bevolking had nood aan drinkbaar water en moest het vaak stellen met water uit een stadswijkpomp, die op de koop toe onvoldoende onderhouden werd. Besmettelijke ziekten waren ondermeer het gevolg²⁸. Ter bestrijding van deze besmettelijke ziekten ontstond in 1849 een plaatselijke Gezondheidscommissie. Deze stelde in haar huis-aan-huisbezoeken talrijke onhygiënische toestanden vast en moest zelfs herhaaldelijk onbewoonbare huizen laten sluiten. Een typhusuitbraak in 1879 werd de aanleiding om de waterproblematiek in Roeselare grondig door te nemen (De bewering dat de vervuilde Mandel de oorzaak van de plaatselijke typhusziekte was, werd na wetenschappelijk onderzoek in opdracht van de stad, ontkracht)²⁹. Voor het leveren van "schoon" water werden de twee waterbassins aangewend. Eénmaal in de week werden de sluizen opengezet en de vuile waters van de stroomafwaarts liggende Mandel werden doorgejaagd naar Rumbeke en Izegem. Het probleem werd m.a.w. gewoon wekelijks "doorgeschoven".

Aan de erbarmelijke toestand waarin de arbeidersklasse verkeerde, werd hoofdzakelijk door private en openbare weldadigheid verholpen. De 'Vereniging van Sint-Franciscus Xaverius' en het 'Sint-Vincentius Genootschap' die over de drie parochies werkzaam waren, trachtten de miserie gedeeltelijk te lenigen. De arbeiders konden zich weliswaar verenigen in maatschappijen van onderlinge bijstand zoals 'De Leopoldisten', 'De Broedermin' en 'Het Vooruitzicht'.³⁰

De vooruitgang bracht echter ook comfort mee.

Het stadsbestuur schakelde voor de straatverlichting in 1861 over van olie op gas. Gas dat getrokken en gedistilleerd werd uit houillekolen opgewekt in de gasfabriek van Wauters op het einde van de Leenstraat. Vier officiële 'aanstekers' stonden aanvankelijk in de wintermaanden in voor het aansteken en uitdoven van een 77-tal gaslantaarns, die ondergronds met ijzeren buizen verbonden waren met de gasfabriek.³¹ Ook in de huiskamer schakelde men over van lampolie naar gas. De afnemende vraag naar plantaardige olie, die ook in de verlichting gebruikt werd, deed het aantal oliemolens afnemen. Maar ook de graanmolens verloren hun rendabiliteit omdat het malen werd overgenomen door stoommachines.³²

Het eerste elektrische licht brandde te Roeselare in 1886 in het constructiewerkhuis van Bonte aan de Vlamingstraat. Met een eigen gemaakte dynamo kon Bonte er een 32-tal lampen laten branden.³³ Het zou echter wachten zijn tot rond 1906 om de eerste volwaardige elektrische dynamo's op grotere schaal te zien draaien in de Roeselaarse bedrijven (aangewend voor de verlichting, daarnaast veelvuldiger gebruik van gasmotoren om machines te doen draaien). De start van het leggen van elektrische leidingen voor huishoudelijk gebruik, startte te Roeselare pas na W.O.I. De verlichting in de stad verliep kort na W.O.I nog steeds op gas.

De moderne communicatie deed zijn intrede te Roeselare. In 1861 kwam aan het spoorwegstation een telegraafkantoor, dat in het oprichtingsjaar al 741 telegrammen verstuurde. De eerste telefoonverbinding werd in 1877 te Roeselare aangevraagd door textielfabrikant Constant Wyckhuysse. Seaux-Damman werd de eerste plaatselijke erkende telefooninstallateur.

²⁸ M. DE BRUYNE, *75 jaar geneesherensyndicaat van het arrondissement Roeselare 1897-1972*, Rumbeke, 1972.

²⁹ Zie verslagen in de Stadsverslagen van die periode.

³⁰ J. DEVOGELAERE, *Kroniek van de Gilde en de Sociale beweging te Roeselare voor de Wereldoorlog-I*, Roeselare, 1980.

³¹ J. GODDEERIS, *De gasverlichting te Roeselare anno 1861*, in Mandeldal, 1989, nr. 5-6-7-8-9.

³² M. DE BRUYNE, *De eerste stoommachine in de textielstad Roeselare draaide in 1837 in de brouwerij Rodenbach*, in Rollariensia, 1982, p. 5-20.

³³ *Mandelgalm*, 20-2-1886. Relas ook na te lezen bij G. F(ossez), *Gasten, we gaan den elektriek aansteken*, in Het Wekelijks Nieuws, 12-3-1976.

Door de firma Christiaan werd in 1885 de “spreekdraadverbinding” Roeselare-Passendale gerealiseerd. In 1888 volgden Ieper-Kortrijk-Roeselare-Tielt en in 1890 Roeselare-Hoogdele.³⁴

Voor de ontspanning kon men ondermeer terecht in de talrijke herbergen waar het bier door plaatselijke brouwers werd aangeleverd. Onder die brouwers uit de 19de eeuw vinden we ondermeer reeds vóór 1830 Cauwe aan de Leenstraat-Houtmarkt en Rodenbach aan de Spanjestaat. En dan later Mahieu-Tack (1835) en Facon (1887) in de Noordstraat, den Arend (1897) en later de Toekomst(1903) aan de Schoolstraat (thans Hugo Verrieststraat); Maertens (1865) met de St.-Michielsbrouwerij in de Spanjestaat; Emile Cardoen (1887) met een nieuwe brouwerij langs de Spanjestaat en in 1896 een Ernest Deleu aan de Noordstraat. Stamgasten konden ook een ‘geneverke’ drinken aangeleverd door plaatselijke stokers, waarbij de stokerij van Raimond Rodenbach, gevestigd op het einde van de Spanjestaat, de grootste was. Op het einde van de eeuw zou Julien Dewilde startten met een stokerij aan de Ronde Kom (later op Barnum). Er waren toen wellicht links en rechts nog kleinere stokers actief.

Herbergen al goed en wel maar... Gebukt onder de ellende en de sociale onrechtvaardigheden in de fabrieken, zocht de werkende bevolking heil in de drank. Het drankmisbruik was aanzienlijk en te Roeselare startten rond 1890 acties om de bevolking over de gevaren en gevolgen te sensibiliseren. Ook in de plaatselijke lagere scholen werd overgegaan op deze anti-alcoholcampagnes die aangehouden werden tot aan W.O.I.

Maar een pint met mate gedronken kan geen kwaad. Echte stamgasten hadden in de herberg ook hun eigen pijp in het “puperek” hangen. Deze stenen pijpen werden te Roeselare talrijk aangemaakt door plaatselijke pijpenmakers. In de 19de eeuw waren zo’n 80-tal personen ingeschreven als pijpenmakers of knechten. Onder de bekendste de familie David, Muylle, Declercq, Bouquet, Noseda, Vanneste, ...³⁵

In en bij sommige herbergen kon men ook aan allerlei volkssporten doen, waaronder het geliefde trabelspel of allerlei kaartspelen. De regelmatig georganiseerde ‘baarlopen’ of ‘pintjedenk’ hadden daarom steeds veel succes.³⁶

Naast baarlopen was de jaarlijkse parochiekermis het gezellig samenzijn van de wijkbewoners. Roeselare-kermis was al eeuwen gevierd geweest rond het St.-Michielsfeest maar “*de kermis komt te laat, bijna altyd is het selgt weder, de dagen worden koud en kort, niets lokt er den vreemdeling meer aen...*” en vanaf 1855 werd deze kermis verplaatst naar de laatste zondag van augustus. Bij het ontstaan van de twee nieuwe parochies St.-Amand en O.-L.-Vrouw kreeg elke parochie zijn eigen kermis. Die van Krottegem startte in 1869 en werd traditioneel rond Hemelvaartdag gevierd. Die van St.-Amand startte pas in 1878 en greep steeds plaats met Pinksteren.³⁷ In de loop van de 19de eeuw werden tijdens deze kermissen regelmatig luchtballonvaarten gehouden.

Voor de jeugd was er de congregatie of patronaat. Elke parochie had wel zijn patronage of congregatie waar de jeugd op zondag “gezonde” ontspanning vond. In de Kattenstraat was de ‘Jongelingenkring’ in de congregatiezaal gevestigd. Bij de Grauwzusters was de ‘Congregatie van O.-L.-Vrouw Onbevlekt Ontvangenis’ actief. Maar ook aan het Klein-Seminarie was een dergelijke groepering.³⁸ Voor de niet-studerende jeugd was er de Germanakring en de St.-Berchmanskring.

De ‘Jongelingenkring’ groeide uit de congregatie die in 1847 opgericht was. In 1848 werd gestart met de congregatiezaalbouw met kapel aan het Pachtgoedje langs de Kattenstraat.

³⁴ Zie hiervoor SARoeselare, *Verslagen Gemeenteraad en Schepencollege*; G. HOORNAERT, *Post- en verkeerswezen te Roeselare door de tijden heen 1500-1913*, Aatrijke, 1995.

³⁵ J. GODERIS, *Pijpelogie in Roeselare en Ommeland*, in Rollarius, 2007, 244-253.

³⁶ G. HOORNAERT, *Volksspelen en volkssporten in het Roeselaarse, deel 2: bolspelen*, in Rollarius, 2004, p. 39-50; *Volksspelen en volkssporten in het Roeselaarse, deel 3: ringsteking, volkssporten met dieren, piketten en sollen, balpijp, touwtrekken en petanque*, in Rollarius, 2004, p. 86-93; A. DEWEERDT, *Volkswermaak in de cafés in de 19de eeuw*, in Rollarius, 2008, p. 195-201.

³⁷ Over deze kermissen en luchtballonvaarten uitvoerig bij J. HUYGHEBAERT, *De roemrijke historie van Roeselare-Kermis*, in Rollariensia VIII, 1976, p. 5-54.

³⁸ G. HOORNAERT, *Mariadevotie in en rond het Roeselaarse, Mariaverering 1800-1914 (congregaties)*, in Rollarius, 2005, p. 89-106.

Binnen de 'Jongelingenkring' ontstonden allerlei culturele afdelingen. In 1858 startte de muziek- en zangafdeling 'Mandelgalmen' (niet verwarren met het latere 'De Mandelgalm', zangkoor vd St.-Amandsparochie en ook niet met het weekblad 'De Mandelgalm'). Rond dezelfde tijd startte het letterkundig genootschap 'De Vlaemsche Jeugd'.³⁹

In de schoolstrijdperiode (1879-1884) zagen we het ontstaan binnen de 'Jongelingenkring' van de 'Adriaen Willaertkring' in 1891 die het vroegere 'Mandelgalmen' verving. In 1901 opgevolgd door 'De Sint-Amandsbloem' en reeds in 1902 overgegaan in 'De Mandelgalm'. Op toneelgebied ontstond in 1896 'In Deugd en Vreugd'.⁴⁰

Wie het zich kon veroorloven was aangesloten bij een van de drie schuttersgilden St.-Joris (ontbonden in 1854 en in 1870 heropgericht), St.-Sebastiaan (vanaf 1863 schietstand op het huidige St.-Sebastiaanspark) of St.-Michiel (vanaf 1889 langs de Leenstraat gevestigd, karabijnschutters). Maar ook bij de karabijnschutters 'Zwarte Leeuw' (vanaf 1854) en 'De Flobertisten' (vanaf 1873).⁴¹

Anderen konden ontspanning vinden bij het zwemmen. Dit zwemmen werd geregeld door een gemeentelijk zwemreglement van 17 juli 1866. Zwemmen werd daarbij toegestaan (mits het dragen van een korte broek) op plaatsen die de burgemeester zou aanduiden. In 1909 werd besloten om een gemeentelijke zwemplaats te maken in de Grote Bassin bij de sluis achter de St.-Michielsschool. Op 18 juli 1910 werd effectief van start gegaan en werd hierover een uitvoerig reglement uitgevaardigd.⁴² Het zwemmen was enkel toegelaten tijdens het weekend in de zomerperiode. Alleen mannen en jongens ouder dan acht jaar, vergezeld van een meerderjarige, mochten er mits betaling van toegangsgeld zwemmen en dit maximaal een half uur. Van stadswege was een toezichter aangesteld aan wie men badpakken en handdoeken kon ontfangen. Het betrof volledige badpakken "in goeden staat". Het aan- en uitkleden gebeurde in een afzonderlijk lokaal. Heden is de betonnen trap nog zichtbaar aan de sluis.

Weer andere sportievelingen konden zich vanaf midden 19de eeuw uitleven op het 'snelwiel'. De eerste bekende velokoers te Roeselare ging door in 1869 en dit op Koekenzondag (Pinksterzondag) 23 mei bij de sluiting van Krottegemkermis.⁴³ In 1893 bestond er te Roeselare een eerste 'wielrijdersbond', gevestigd in Het Paradijs en een club genaamd 'Velovrienden', die rijwielkoersen organiseerden. In 1896 had de Rumbeekse veloclub 'De Vlugge Vliegers' een velodroom in gestampte aarde opgericht tussen het gasthof De Vijfwegen en de kasteelvijver. De Roeselaarse wielrijdersbond 'De Windspleetters' was opgericht in 1902 en organiseerde verschillende wielervedstrijden.⁴⁴ De veloclub 'De Zwaluw' startte in 1910 aan de Bruanestraat. Op 15 augustus 1911 werd René Vandenberghe, overwinnaar van de Ronde van België, feestelijk ingehaald.⁴⁵ Een andere figuur, Moorsledenaar Cyrille Van Hauwaert, mag beschouwd worden als pionier van de Belgische wielrennerij in het algemeen.⁴⁶

Voetballen deed men te Roeselare al in 1849 in het Klein Seminarie waar de Engelse kostschoolgangers deze typische Engelse sport in onze regio binnenbrachten.⁴⁷ Oud-studenten speelden rond 1900 in ploegverband aan de Vijfwegen te Rumbeke onder de namen: 'Verenigde Vrienden' en 'Red Star Roeselare'. In 1902 speelden beide gefusioneerd als 'Union Sportive

³⁹ A. DEWEERDT, *Het Vlaams-Cultureel aspect van de Roeselaarse Jongelingenkring-Eerste drie decennia (1847-1877)*, in Rollariensia V, 1973, p. 126-163.

⁴⁰ A. DEWEERDT, *Het Vlaams-Cultureel aspect van de Roeselaarse Jongelingenkring volgende twee decennia (1877-1897)*, in Rollariensia VIII, 1976, p. 55-102.

⁴¹ G. HOORNAERT, *Volksspelen en volkssporten in het Roeselaarse, 1. Kaatsers, kegelaars, baarspelers en schuttersgilden*, in Rollarius, 2004, p. 5-24.

⁴² A. DEWEERDT, *De "zwemkom" te Roeselare bij het begin van de jaren 1900*, in Rollarius, 2000, p. 117-118.

⁴³ F. CALLEWAERT, *Eerst bekende velokoers in Roeselare, 1869*, in Mandeldal, 2006, p. 99-100.

⁴⁴ F. CALLEWAERT, *Wielrijdersbond van Roeselare*, in Jaarboek Vrienden vd Stedelijke Musea, I, 1998, p. 67-75; *Het velogebeuren in het Roeselaarse rond de eeuwwisseling 1900*, in Jaarboek Vrienden vd Stedelijke Musea, I, 1998, p. 79-86.

⁴⁵ *De inhaling van René Vandenberghe te Rousselare*, in De Landbouwer, 22-8-1911.

⁴⁶ F. CALLEWAERT, *Cyrille Van Hauwaert pionier van de Belgische wielrennerij*, Roeselare, 1999.

⁴⁷ L. V. A., *Guido Gezelle voetballer?* In Biekorf, 2005, p. 353.

Roularienne' aan een plein bij de Spanjemolen en in 1906 op Barnum. Na wat politieke twisten kwam het in 1910 tot de oprichting van twee ploegen: op een terrein aan de Blauwe Toren speelde 'Footballclub Roeselare' (liberaal-socialistische strekking) en op Barnum troffen we 'Sportvereniging Roeselare' (katholieke strekking).⁴⁸

Maar algemene fysieke ontwikkeling kon ook bijgeschaafd worden in een 'turnclub'. In de 'Katholieke Vlaamsche Jonge Wacht' was op 9 januari 1895 'De Katholieke Turnclub' gesticht en dit als tegenhanger van een liberale turnkring. Ze kreeg als lijfspreuk "Nut en Vermaak" en had in haar rangen ook een schermclub opgericht (zie hierover wat verder).⁴⁹

Culturele ontspanning kon men verder vinden bij de diverse toneelkringen 'De Zeegbare Herten', 'De Moedertael' en de toneelafdeling van de 'Jongelingenkring', letterkundige kringen 'De Vriendschap' en 'De Vlaamsche Jeugd' en muziek- en zangvereniging 'De Mandelgalmen', harmonie 'St.-Cecilia' en fanfare 'De Vereenigde Vrienden' en het 'Congregatiemuziek'.⁵⁰

Wie zich actief voor de Vlaamse taal wilde inzetten kon terecht bij de 'Bond van West-Vlaanderen voor Taal en Volk.'

Artistieke vorming kon men opdoen in de plaatselijke Kunstacademie of bij de 'Roeselaarse Kunstkring', die in 1889 de Roeselaarse kunstenaars groepeerde. Voor muzikale vorming was men aangewezen bij een muziekmaatschappij zoals de harmonie St.-Cecilia of het Congregatiemuziek. Of kon men rond 1880 privé-muziekonderricht volgen bij pianofabrikant Derdeyn⁵¹, bij pianoverkoper Frans Devriendt aan de St.-Alfonusstraat en bij mejuffer Pauline Desmedt aan de 'Zwijnsmarkt' en later ook notenleer en instrumenten bij muziekhandelaar Jerom Matthys⁵² aan de Zuidstraat (er was nog een andere pianofabrikant actief: Fonteyne⁵³).

De zucht naar sensatie kon bevredigd worden door de optredens bij te wonen van rondreizende circussen die Roeselare aandeden. In 1892 stonden op het De Coninckplein de tenten opgesteld van het Londens circus 'Pinder'⁵⁴ en in 1901 het grootse circus 'Barnum & Baley' op de sedert dan genoemde wijk Barnum.⁵⁵

Al deze activiteiten konden stilaan op foto vastgelegd worden want de fotografie deed schoorvoetend rond 1860 zijn intrede te Roeselare. De oudste foto van het lerarenkorps van het Klein Seminarie dateert van het schooljaar 1865-66. De eerste fotografische beelden van Roeselare dateren van 1863 met zichten op de Ooststraat en de Noordstraat. Onder de eerste fotografen vermelden we Gustaaf Pieters, leraar tekenen aan de Roeselaarse academie en een tijd ook aan het Klein Seminarie. Andere fotografen uit deze beginjaren waren kunstschilder Ferdinand Callebert, onderwijzer Felix Coussens, dagbladuitgever Vion, A. Gilles, Lagast, Alfons Cracco, ...⁵⁶ Naast deze plaatselijke fotografen waren er toen ook rondreizende fotografen die vooral aan portretfotografie deden.⁵⁷

Op politiek vlak werd in 1847 de 'Liberale Associatie' opgericht. Wat vanuit katholieke zijde nog datzelfde jaar het ontstaan gaf aan 'De Jongelingenkring'. De katholieken groepeerden zich in 1863 in de groepering 'De Eendragt'. Hieruit groeide later de 'Katholieke Volksbond' met

⁴⁸ Koninklijke Football Club Roeselare 1910-1985, 75 jaar voetbal, Roeselare, 1985; F. BROUCKAERT, 75 jaar S.K. Roeselare, Roeselare, 1988.

⁴⁹ A. DEWEERDT, *De Katholieke Vlaamse Jonge Wacht te Roeselare 1890-1914*, in Rollariensia XII, 1980, p. 119-120.

⁵⁰ M. DE BRUYNE, *Honderd Jaar Koninklijke Stadsharmonie van Roeselare 1867-1967*, Rumbeke, 1967.

⁵¹ A. DEWEERDT, *De pianofabriek Derdeyn te Roeselare*, in Rollarius, 2003, p. 105-142.

⁵² M. DE BRUYNE, *Honderd Jaar Koninklijke Stadsharmonie van Roeselare*, Rumbeke, 1967, p. 108-115.

⁵³ A. DEWEERDT, *Rond een briefhoofd van de pianofabriek Lieven Fonteyne te Roeselare*, in Rollarius, 2002, p. 119-129.

⁵⁴ *Le Grand Cirque Pinder de Londres*, in Gazette van Rousselare, 26-9-1891.

⁵⁵ L. LYBEER, *BARNUM geschiedenis van een wijk te Roeselare*, in De Gidsenkring, 1993, nr. 5; LYBEER en CALLEWAERT, *Barnum en Bailey, een reuzencircus en een honderdjarige Roeselaarse wijk*, in Mandeldal, 2002, p. 7-11.

⁵⁶ F. CALLEWAERT, *Roeselaarse fotografen maakten geschiedenis*, in Het Wekelijks Nieuws, 30-11-1984; J. HUYGHEBAERT, *Eerste fotograaf te Roeselare (1866)*, in Biekorf, 1988, p. 200.

⁵⁷ M. DE BRUYNE, *Een "valschen portrettrekker" te Roeselare in 1889*, in Rollarius, 1990, p. 36-37.

als burgergerichte afdeling de 'Katholieke Kring'. Uit de 'Jongelingenkring' en de 'Katholieke Kring' groeide in 1890 de 'Katholieke Jonge Wacht' (K.J.W.). Van liberale zijde ontstond hierop in 1890 de 'Vooruitstrevende Liberale Volksbond' die zinnens was van ook een 'Jonge Liberale Wacht' op te richten. 'De Volksvriend' werd het plaatselijk liberaal weekblad. De socialisten kwamen voor het eerst op tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 17 november 1895.

Voor de verspreiding van de katholieke ideeën werd binnen de K.J.W. in 1891 een 'Drukkersbond' opgericht met een 'Sprekersbond' en een Toneel- en Muziekafdeling. De toneelafdeling fusioneerde kort daarop met die van de 'Jongelingenkring'. De 'Sprekersbond' zou te Roeselare vooral ageren tegen de meer en meer opkomende socialistten maar zette zich eveneens in voor de sociale vooruitgang en het vlaamsbewustzijn. Uit de K.J.W. zouden nog andere afdelingen groeien zoals in 1895 'De Katholieke Turnclub' met als kenspreuk: 'Nut en Vermaak'. Verder 'De Lustige Broeders', 'De Gezellekring', de 'Oudstudentenbond', enz...⁵⁸

Op cultureel gebied zouden uit de 'Jongelingenkring' ondermeer groeien: 'De Koninklijke Stadsharmonie', de zanggroepen 'Mandelgalmen' en 'De Adriaen Willaertkring' en de toneelgroep 'In Deugd en Vreugd' en het letterkundig genootschap 'De Vlaemsche Jeugd'. Uit dit laatste genootschap groeide in 1876 de toneelgroep 'De Clauwaertsgilde'⁵⁹. Andere toneelgroepen waren de aloude 'Zeegbare Herten' en 'De Moedertaal'⁶⁰. Vermelden we hier nog het kortstondig bestaan (1905-1913) van de symfonie 'Die Aenhoudt Seghet', die zich afscheurde van de K.J.W.

In 1844 was het letterkundig genootschap 'De Vriendschap' opgericht. Het Davidsfonds zag hier het levenslicht in 1875 en een jaar later volgde het Willemsfonds. Tijdens de jonge Vlaamse strijd ontstond de 'Bond van West-Vlamingen voor Taal en Volk'. Vermelden we nog het kortstondig bestaan van de letterkundige kring 'De Kerels'⁶¹. Van liberale zijde werd in 1866 'La Philharmonie Ste-Cécile' opgericht. In 1880 startte ook een 'Kunstkring'⁶².

Na het politieke overwicht van de liberalen tijdens de schoolstrijdperiode 1879-1884 kwam een periode van katholieke machtsontplooiing.

In de loop van de 19de eeuw steeg ook het bankwezen. Te Roeselare ontstond in 1865 een kantoor van de Nationale Bank. De 'Caisse Commercial de Roulers' startte in 1873 langs de St.-Alfonsusstraat en in 1889 verhuisde de bankiersfamilie De Laere naar de Hendrik Consciencestraat. De 'Crédit Général Liégeois' kwam aan het De Coninckplein naast het huis Delbeke. In 1875 werd de 'Rousselaersche Volksbank' opgericht bij het plaatselijk Samenwerkende Landbouwgenootschap. De 'Banque de Roulers-Thielt' zou pas in 1906 langs de St.-Alfonsusstraat opgericht worden om reeds in 1908 te verhuizen naar de Kunststraat.⁶³ Verder nog "Agentschap Grondkrediet van België" en 'Bank en Wisselhuis'.

Voor de handelscorrespondentie en andere briefwisseling was het plaatselijk distributiekantoor op de Grote Markt een zegen voor Roeselare. Een voetbode bracht dagelijks post over en weer van het directiekantoor Menen naar onze stad. In 1834 werd Roeselare directiekantoor met een eigen poststempel. Vanaf 1835 ontstond de rurale postdienst naar gemeenten zonder postkantoor. Vanuit Roeselare vertrokken toen landboden in blauwe kiel en korte mantel met de lederen posttas naar de omliggende gemeenten. In 1849 kwam voor de briefport het gebruik van de postzegel in gebruik. Wegens het stijgend belang van het Roeselaars postkantoor (dat steeds in hogere graad promoveerde) werd vanaf 1876 uitgekeken naar een ruimer gebouw en als het kon liefst nieuwbouw. Pas in 1898 werden hiertoe concrete plannen opgemaakt. Het nieuwe

⁵⁸ A. DEWEERDT, *De Katholieke Vlaamse Jonge Wacht...*

⁵⁹ A. DEWEERDT, *Albrecht Rodenbach en de Roeselaarse toneelgilden 1875-1880*, in *Rollariensia* VII, 1975, p. 172-189.

⁶⁰ A. DEWEERDT, *De Roeselaarse toneelmaatschappij De Moedertaal in de tweede helft van de 19de eeuw*, in *Rollarius*, 2008, nr. 1-2-3-6.

⁶¹ G. HOORNAERT, *Het Roeselaars genootschap 'De Kerels' (1886-1890-?) in de voetsporen van Rodenbach?* In *Rollarius*, 2006, p. 219-233.

⁶² G. VALLAEYS, *Levensschets van den "Kunstkring" Koninklijke maatschappij Roeselare*, Gent, 1938.

⁶³ S. VANNESTE, *Moerman Frères de fabrick de familie*, Roeselare, 2007, p. 58.

postkantoor kwam op de hoek van de Ooststraat en de Kunststraat en werd op 1 juni 1903 voor het publiek geopend.

Het vervoer van goederen gebeurde via voermannen die met paard en kar de pakjes ter bestemming brachten in de buurgemeenten en andere grote steden.⁶⁴

Hoe was de veiligheid van de burgers toen georganiseerd?

Vooreerst was er het politiewezen. De politiecommissaris had nog altijd een aantal veldwachters onder zijn hoede om de orde te handhaven en 's nachts waakten de nachtwakers. De stedelijke gevangenis was nog steeds in de Ooststraat gevestigd en beheerd door een gevangenisbewaarder. In 1887 werd het aantal politieagenten van zeven naar tien opgetrokken, naast vijf nachtwakers geleid door een ondercommissaris en een hoofdcommissaris. In 1903 steeg het aantal politieagenten tot achttien. In 1911 werd de eerste fiets aangeschaft voor de politietoeziener⁶⁵ en in 1913 werd de sabel vervangen door de matrak. De sabel werd nog enkel bij plechtigheden gedragen.

Er kwam kort na 1900 een nieuwe gevangenis nabij de Botermarkt in de onmiddellijke nabijheid van het Vredegerecht. In deze gevangenis waren 20-tal cellen in een halfroond voorzien.

1851-1988
Voor de ordehandhaving werd de plaatselijke politie ook geholpen door de rijkswachtbrigade die aanvankelijk nog steeds ondergebracht was in de kazerne op de Houtmarkt (Polenplein). Wegens de bouwvalligheid van het gebouw werd een nieuwe rijkswachtkazerne opgetrokken in de volkrijke buurt langs de Spanjestraat in 1851. In 1913 werd de brigadeplaats gepromoveerd tot districtplaats. *gendarmerie nationale*

En dan was er nog de Burgerwacht. Tijdens de Franse periode waren al burgerpatrouilles geïnstalleerd geweest maar op het einde van de Hollandse periode was wegens de petitiebeweging de noodzaak ontstaan om de openbare handhaving opnieuw te verzekeren door het oprichten van stedelijke milities. Wat bij wet van 11 april 1827 gebeurde. Constantijn Dubois, brigadier van de koninklijke marechaussee te Roeselare, werd als commandant van de plaatselijke militia aangesteld. Na de onafhankelijkheidsperiode was wegens het ontbreken van een georganiseerd leger de jonge staat aangewezen op het verder bestaan van deze Burgerwacht. Wat op 26 oktober 1830 bekrachtigd werd door het Voorlopig Bewind. De gewapende Burgerwacht trad op tijdens het binnenvallen van de Hollanders in ons land halfweg 1831. De storm luwde en de Burgerwacht viel stil tot de Fransen onrust in ons land verwekten door inwendige moeilijkheden in 1848. Bij wet van 8 mei 1848 dienden alle gemeenten met meer dan 3000 inwoners de burgerwacht opnieuw te organiseren, wat op 13 juni 1853 verzwakt werd tot gemeenten boven de 10000 inwoners. Te Roeselare verliep de heroprichting in 1848 stroef en deed het stadsbestuur moeilijk omwille van het feit dat ze een gewapend korps ter plaatse niet zagen zitten. Men dacht eerder aan een korps vrijwillige brandweerlieden die bij nood wellicht ook als ordehandhavers zouden kunnen ingezet worden. De stad werd echter in 1849 verplicht om een Burgerwacht in te richten. In 1853 schortte de regering de Burgerwacht op. Te Roeselare werd dan maar het brandweerkorps in de periode 1854-1867 als gewapend korps ingericht, uitgedost in militair uniform maar zonder echte bewapening (werd hen in 1859 van hogerhand niet verleend). Het brandweerkorps ging daarna in de periode 1867-1896 als ongewapend korps in dienst. Op 9 september 1897 vaardigde de regering een nieuwe wet op de Burgerwacht uit waarbij te Roeselare opnieuw overgegaan werd op een gewapend vrijwilligersbrandweerkorps. Het werd een korps bestaande uit 80 man verdeeld in drie peletons onder leiding van een kapitein. Dit korps kon voortaan ingezet worden samen met de politie en de rijkswacht, om zo de plaatselijke rust te handhaven en sierde ook alle officiële plechtigheden op. Er werden regelmatig schietoefeningen gehouden achteraan de herberg De Engel op het einde van de Noordstraat of aan het Kanaal. Andere oefeningen werden gehouden op de

⁶⁴ A. DEWEERDT, *Voermans en boden, anno 1882*, in Rollarius, 1986, p. 141-145.

⁶⁵ F. CALLEWAERT, *De velo, nuttig voor politie (stadsverslag 1910-1911)*, in Mandeldal, 1995, p. 92.

Houtmarkt, die daarom wat later de naam kreeg van Wapenplein. Te lande werden schijnoorlogjes ingeoeffend. De bewapening werd bijgehouden in het Arsenaal waar ook wapenoefeningen op het binnenplein gehouden werden. In 1902 werden de oude Albiny-geweren vervangen door Comblain-geweren. Schietoefeningen mochten voortaan ook gebeuren op de schietstand van de karabijschutters van de St.-Michielsgilde aan de Leenstraat. Een elite-peleton schutters werd gevormd dat daarop jaarlijks deelnam aan nationale schietwedstrijden.⁶⁶

Door de opkomende industrie, de opening van het station en de binnenhaven, steeg na verloop van tijd de welvaart voor de burgerij en het werkvolk bleef hun geluk in Roeselare zoeken. Het tekort aan huizen was meteen een nieuw probleem. Sommige fabrieksbazen bouwden daarom maar zelf huizenrijen om hun arbeiders te kunnen huisvesten. Wie hier niet terecht kon, hokte vaak samen in veel te kleine huisjes in enge straatjes, waar o.a. slechts één toilet en één waterpomp voorzien was voor een tiental huisjes en waar vaak slechts een bundel stro over de aangestampte aarden vloer als slaapgelegenheid diende. Het waren de kleine Roeselaarse steegjes rond de Pollepelmart, de Nieuwmarkt, het Pachtgoedje, de Kafhoek, Krasselambacht, het Cauwenest, het Langemarkske, het Citroenstraatje, enz...

Op landbouwgebied zagen we te Roeselare het ontstaan in 1892 van de Boerengilde, die mede instond voor de aan- en verkoop in samenwerkend verband. In 1847 was er al een Landbouwgenootschap voor de arrondissementen Tielt en Roeselare opgericht die ondermeer landbouwtentoonstellingen, landbouwconferenties en landbouwvoordrachten inrichtte. In 1866 kwam te Roeselare een Landbouwcoöperatieve tot stand die schoorvoetend in 1858 was opgericht onder de naam 'De Vereenigde Landbouwers'. Vooral de aankoop van kunstmeststoffen was een eerste zorg.

In 1875 werd te Roeselare het provinciaal Landbouwlaboratorium geopend aan de St.-Amandsnieuwstraat (omgeving Landbouwstraat).⁶⁷

De toename van de bevolking deed ook de vraag rijzen naar het bouwen van een tweede parochiekerk. Het kwam tot een 'kerkenoorlog' in de periode **1865-1875**⁶⁸tussen twee stadswijken die elk een kerk voor hun stadsdeel opeisten. Zo had Roeselare drie in plaats van twee kerken: de St.-Amandskerk⁶⁹ en de O.-L.-Vrouwekerk⁷⁰ naast de oorspronkelijke éne St.-Michielskerk. Het was ook in deze periode dat de Zusters Arme Klaren zich vanuit het hoofdklooster uit Tongeren te Roeselare kwamen vestigen vanaf **1867**.⁷¹ En het jaar erop in **1868** kwamen hier de paters Redemptoristen aan.⁷²

In het Klein Seminarie⁷³ langs de Zuidstraat werd vanaf het midden van de 19e eeuw geredetwist over het gebruik van de Vlaamse taal in het onderwijs. Leraars zoals Guido Gezelle en Hugo Verriest hadden grote invloed op deze Vlaamse beweging. Het kwam tot een climax in **1875** toen een leerling van Hugo Verriest met name Albrecht Rodenbach een grote 'stooringe'⁷⁴

⁶⁶ Zie uitvoerig M. DE BRUYNE, *Branden en brandweer te Roeselare*, Langemark, 1964; M. DE BRUYNE, *Vliegt naar den brand...*, Roeselare, 1993, p. 13-15; 27-45.

⁶⁷ J. HUYGHEBAERT, *Arrondissementskommissaris Constant Vanden Berghe (Roeselare-Tielt) en zijn aktie ten bate van de landbouw*, in *Rollariensia* V, 1973, p. 114-125.

⁶⁸ J. HUYGHEBAERT, *De tweelingparochies van St.-Amand en O.-L.-Vrouw te Roeselare. Om en bij de oprichting (1861-1882)*, Roeselare, 1969.

⁶⁹ J. HUYGHEBAERT, *Geschiedenis van de Sint-Amandsparochie te Roeselare 1872-1972*, Roeselare, 1972.

⁷⁰ J. HUYGHEBAERT, e.a., *Geschiedenis van de Onze-Lieve-Vrouweparochie Roeselare 1873-1973*, Roeselare, 1974.

⁷¹ *De Zusters Arme Klaren te Roeselare 1867-1967*, Roeselare, 1967.

⁷² *100 jaar Redemptoristen te Roeselare*, Roeselare, 1968.

⁷³ L.PILLEN, J.POLLET, *175 jaar Klein Seminarie te Roeselare*, Roeselare, 1982; J. STROBBE, *200 jaar dichters, denkers en durvers, biografie van een college Het Klein Seminarie van Roeselare*, Tielt, 2007.

⁷⁴ M. DE BRUYNE, *De "Groote Stooringe" te Roeselare in 1875*, in *De Groote Stooringe*, Rumbeke, 1975.

veroorzaakte in het instituut door te eisen dat er enkel Vlaamse liederen zouden gezongen worden tijdens het jaarlijks feest van de superior. Het Frans was toen de voertaal in het onderwijs, het 'Vlaams' werd enkel 'getollereerd' tijdens bepaalde lessen en in de vergadering van de literaire studentenkring.

Albrecht Rodenbach⁷⁵ werd het toonbeeld van de studerende Vlaamse jeugd en stierf, nog geen 24 jaar oud. Hij kreeg om zijn Vlaamse verdiensten in 1888 een praalgraf⁷⁶ en in 1909 een standbeeld⁷⁷ te Roeselare. Roeselare wordt daarom ook vaak "de Rodenbachstad" genoemd (naast het bier is er dus ook de Vlaamse ijveraar met dezelfde naam).

Op onderwijsgebied zagen we te Roeselare rond **1865-1878** links en rechts nieuwe schooltjes ontstaan. Het begon in de Kattenstraat waar de Broeders van de Goede Werken een vrije lagere school openden. Een andere school werd opgestart nadat een gemeenteonderwijzer zijn kansen verkeken zag om schoolhoofd te worden van de stadsschool. Het was Felix Coussens, die met de hulp van een liberale vrijzinnige kring, een private school begon aan de hoek van de Torenstraat-St.-Amandstraat. De school genoot succes en groeide uit tot een handelsafdeling. Na lang aandringen van de onderwijsinspectie kwam er op initiatief van de stad in 1876 op de Ruiter een gemengde wijschool, geleid door zusters van de Burgerschool. Op de volkrijke Spanjewijk startte op privaat initiatief in 1877 een meisjesschool langs de Spanjestraat. Kort daarop verhuisden de gezusters Desmarrez naar de Nijverheidsstraat en noemden hun school de Mariaschool.⁷⁸ In de binnenstad konden de meisjes nog steeds terecht bij de Grauwzusters en de Burgerschool.

In **1879** ontstond in het land een algemene felle schoolstrijd tussen de katholieken en de liberalen. De liberale regering, die eindelijk alleen aan de macht was gekomen, stelde bij wet dat elke gemeente over een officiële school moest beschikken en wilde de godsdienst uit de schoollokalen bannen.⁷⁹ De overgrote meerderheid van de bevolking was toen nog heel katholiek en deze uitspraak was een regelrechte aanval op het katholiek zijn. Vele katholieke leraars stopten uit eigen beweging het lesgeven in de gemeentescholen en de regering moest maar zelf zoeken naar 'eigen' leerkrachten die vaak, zoals te Roeselare, voor bijna lege klaslokalen lesgeven. Dit was vooral het geval op de Ruiterschool en de Spanjeschool. Bij gebrek aan een officiële meisjesschool werden de zusters van de Burgerschool gedwongen om hun gebouwen te verlaten om er een officiële school in onder te brengen. Het gevolg van dit alles was dat hier en elders heel wat nieuwe vrije katholieke scholen ontstonden, naast de oude gemeentescholen. Op de Ruiter begon een Vrije Katholieke School reeds in 1879. Als tegenhanger van de officiële stadsschool kwam in de Leenstraat in 1879 de vrije Sint-Amandsschool voor jongens (gestopt in 1885). In 1879 openden de Zusters van Liefde in een verlaten cichoreidrogerij een vrije bewaarschool aan de Damberdstraat-Borstelstraat, in 1880 uitgebreid met een lagere school. In 1882 brachten ze de kinderen over naar de totaal nieuw opgerichte school aan de overkant, die de naam van St.-Jozefsschool voerde. In 1879 openden de gewezen leerkrachten van de Spanjeschool een vrije meisjesschool langs de Ooststraat. De schoolstrijd eindigde met de verkiezingszege van de katholieken in **1884**. Alles bleef weer bij het oude: godsdienst was opnieuw een leervak geworden op school.

⁷⁵ R. VAN LANDSCHOOT, *Albrecht Rodenbach, biografie*, Tielt, 2002; G. HOORNAERT, *Albrecht Rodenbach, een poging tot het begripen van deze getormenteerde, gedreven en 'thans' ontmythische figuur, afl.1. achtergrondinformatie*, in Rollarius, 2006, p. 49-51; G. HOORNAERT, *Denkend over Albrecht Rodenbach op enkele Roeselaarse locaties*, in Rollarius, 2006, p.141-174; J. GODDEERIS, *Albrecht Rodenbach, de getormenteerde jongeling*, in Mandeldal, 2007, p. 4-16.

⁷⁶ M. DE BRUYNE, *Dicht, strijd en olijke vlijt rond Rodenbachs praalgraf te Roeselare in 1888*, in Rollarius, 1988, p. 122-129; M. DE BRUYNE, *Paul Alberdingh Thijm en Rodenbachs praalgraf 1888*, in Wetenschappelijke Tijdingen, nr. 4, 1985, p. 202-205.

⁷⁷ B. VERMEULEN, *Rodenbachs standbeeld*, in *Omtrent Albrecht Rodenbach*, Roeselare, 2006, p. 143-148.

⁷⁸ G. HOORNAERT, *Geschiedenis van het Onderwijs te Roeselare 1500-1879*.

⁷⁹ J.M. LERMYTE, *Voor de ziel van het kind*, Brugge, 1985; M. DE BRUYNE, *De Ruiterschool te Roeselare van de oprichting tot aan de schoolstrijd 1869-1879*, in *De Ruiter geschiedenis van een wijk*, Roeselare, 1979; J.M. LERMYTE, *Tien jaar Belgische politiek beoordeeld door "De Mandelgalm" van Fideel Vion, 1877-1887*, in Rollariensia, 1975, p. 101-118.

(Het rechtstreeks gevolg van dit alles is dat de katholieke scholen heden ten dage nog altijd de 3/4 uitmaken van alle scholen in ons land. De scholen van het Rijk⁸⁰ worden nog steeds aanzien als zijnde van liberale of socialistische strekking.)

Na de schoolstrijd bleef enkel nog de stadsjongensschool (Leenstraat) en de stadsmeisjesschool (Brouwerijstraat; echter nu zonder bewaarschool. In 1885 verhuisd de lagere school naar de Noordstraat) over als niet vrije school. De gemeentelijke Ruiters- en Spanjeschool gingen naar het vrij onderwijs over. In 1889 kwam zelfs nog een nieuwe vrije meisjesschool bij: de Sint-Amandsmeisjesschool aan de Schoolstraat geleid door de Grauwzusters. De private Mariaschool werd na de Schoolstrijd overgenomen door de zusters van de Burgerschool, die ook hun gebouwen in de Brouwerijstraat vanaf 1885 konden innemen en er opnieuw van start gingen met een vrije katholieke school.

In 1879 opende de plaatselijke kleine protestantse gemeenschap haar eigen kerkgebouw onder de stimulans van de plaatselijke liberale nijveraer Henri Tant, die vanaf 1874 protestantse werklieden naar zijn textielfabrieken had gelokt.⁸¹ De kleine gemeenschap werd geleid door dominee Hendrik van den Brink. Begin juli 1878 werd grond gekocht in de huidige Jan Mahiestraat voor het bouwen van een kerk. Die kwam er en werd op 1 november 1879 ingewijd. Langs de Kunststraat openden ze een protestants schooltje dat van 1889 tot 1905 overgebracht werd naar de Mandellaan en waar Bastiaan Hans, de vader van de bekende volksschrijver-journalist Abraham Hans les gaf.

Zou het anti-klerikale tijt gekeerd kunnen worden met de onlangs aangekomen komst van de Paters Redemptoristen⁸² en hun donderpreken? Integendeel, het socialisme⁸³ lag op de loer en zou weldra vaste voet krijgen in Roeselare.⁸⁴ Roeselare bleef een bastion van het katholiek geloof, waar de politieke zuilen echter wel hun eigen apparaat in werking stelden. Zo waren de liberalen cultureel verenigd in het Willemsfonds en de aloude rederijkerskamer 'De Zeegbare Herten'⁸⁵, en de katholieken in o.a. 'De Vriendschap'⁸⁶ en het Davidsfonds⁸⁷. Muzikaal hadden de eenen de St.-Cecilia⁸⁸ en de andere het muziek van de Jongelingenkring (latere Stadsharmonie)⁸⁹. Het Roeselaars brandweerkorps had vanaf 1864 haar eigen muziekvereniging, 'De Vereenigde Vrienden' die oorspronkelijk in 1859 uit 'St.-Cecilia' was gegroeid. 'St.-Cecilia' bleef tot 1872 de functie van Stadsmuziek uitoefenen met dien verstande dat 'De Vereenigde Vrienden' in de periode 1867 tot 1872 deze functie deelde. Vanaf 1872 kwam er een fusie tussen beide muziekverenigingen. En... na 1872 ging de eer van Stadsmuziek over naar het muziek van de 'Jongelingenkring' (Congregatiemuziek in de volksmond).⁹⁰

Op het vlak van openbare gezondheid werd na lang palaveren eindelijk besloten om een nieuw hospitaal op te richten. De Zusters van Liefde, die vanaf 1827 de ziekenzorg op zich hadden genomen, werden in 1856 "bedankt" voor hun inzet en uit het hospitaal verdreven en vervangen

⁸⁰ G. HOORNAERT, *Het Rijksonderwijs, meer dan honderd jaar aanwezigheid te Roeselare*, in Rollarius, 2007, p. 131-172.

⁸¹ G. LIAGRE, D. VAN WAGENINGEN, *Geuzenprotest, Henri Tant en het protestants antiklerikalisme in de geschiedenis van Roeselare (1876-1914)*, Brussel, 1999; K. ROTSART, *Liberalisme en protestantisme in West-Vlaanderen*, in Biekorf, 2002, p. 352-365.

⁸² *100 jaar Redemptoristen te Roeselare*, in Geloof en Leven, speciaal nr. 10, 1968.

⁸³ LAQUIERE, *De komst vd socialisten te Roeselare doet Vion alarm slaan*, in *Geschiedenis der Arbeidersbeweging te Roeselare (1864-1914)*, Gent, 1966; DEVOGELAERE, *Kroniek van de gilde en de sociale beweging te Roeselare vóór W.O.I.*, Roeselare, 1980.

⁸⁴ G. HOORNAERT, *Het Roeselaars socialistisch verhaal*, in Rollarius, 2008, nr. 4 e.v.

⁸⁵ E. VANDEN BERGHE-LOONTJENS, *Schets eener geschiedenis der Rederijkkamer Sinte-Barbara gezeid "De Zeegbare Herten" te Rousselare*, Roeselare, 1887.

⁸⁶ R. VERBEKE, *1844-1944, Een eeuw "De Vriendschap" een eeuw Vlaamse Beweging in Roeselare*, Roeselare, 1994.

⁸⁷ A. DEWEERDT, *100 jaar Davidsfonds te Roeselare 1875-1975*, Roeselare, 1975.

⁸⁸ E. VANDEN BERGHE, *Geschiedkundige schets der toonkundige maatschappij St.-Cecilia te Rousselare*, Roeselare, 1899.

⁸⁹ M. DE BRUYNE, *Honderd jaar Koninklijke Stadsharmonie van Roeselare en haar bijdrage tot het cultureel leven in de Rodenbachstad 1867-1967*, Roeselare, 1967.

⁹⁰ A. DEWEERDT, *Een fanfare trok voorbij. Het Fanfare-Genootschap: 'De Vereenigde Vrienden' te Roeselare (1864-1872)*, in Rollariensia XVI, 1985-1986, p. 27-84.

door andere zusters. In 1883 werd dan het totaal nieuw godhuishospitaal langs de Brugsesteenweg betrokken en ... werden de Zusters van Liefde opnieuw gevraagd als hospitaalzusters. Ze zouden er blijven tot 2009.

Naast huisartsen en vroedvrouwen waren nu ook op geregelde basis vreemde tandartsen op dinsdag in de stad actief.⁹¹

De wekelijkse markt werd gestimuleerd door de stoomtramlijn Tielt-Roeselare-Hooglede in 1889, later doorgetrokken tot in Diksmuide en door de paardentramlijn van Roeselare naar Merkem in 1896.⁹²

Op de dinsdagmarkt werd ook de vismarkt gehouden maar de hinderlijke geuren van de visafval noopten de vishandelaars om hun waar op een afzonderlijke markt te verkopen. In 1887 kwam het voorstel om deze vismarkt aan het begin van de Wallenstraat op te richten. Op 1 november 1889 was het dan zover. De vis kon er op 18 arduinen tafels uitgesteld worden.

Naast de gewone dinsdagmarkt was er ook nog de paardenmarkt en de veemarkt, die tijdens de gehele 19de eeuw ingericht bleef. Er werden tevens regelmatig veeprijskampen georganiseerd waar medailleprijzen aan verbonden waren. De paardenmarkt op het De Concinkplein zou pas begin 1904 afgeschaft worden.

Vermelden we nog de lijnwaadmarkt, die vanaf 1834 aangemoedigd werd door het geven van medailles. Wegens de economische crisis was ze echter geen lang leven meer beschoren. In 1861 werd wel nog gestart met een vlas- en stoppe- en krotemarkt.

In de fabrieken werden de arbeiders nog steeds onheus behandeld en verdienden vaak geen loon naar werk. Stakingen braken rond de eeuwwende uit en daarom ontstonden er verenigingen die de belangen van de arbeiders wilden verdedigen⁹³. Van katholieke zijde ontstond op initiatief van deken Loys zo in 1891 de Roeselaarse 'Gilde van Ambachten en Neringen'⁹⁴. De encycliek *Rerum Novarum* van paus Leo XIII had vruchten afgeworpen. De socialisten poogden ondertussen met vallen en opstaan in Roeselare vaste grond te krijgen.⁹⁵

In deze sociale bewogen tijd nam priester Daens een niet te miskennen plaats in. Ook in Roeselare vond Daens zijn aanhangers. De Daensisten kwamen hier voor het eerst op in 1896. Ferdinand Rodenbach, broer van Albrecht, was de plaatselijke bezieler. Op 20 augustus 1899 was Daens te horen in Roeselare.⁹⁶

In de schoot van de Gilde ontstond rond 1890 een coöperatieve waar aan samenkopen van kruidenierswaren werd gedaan dat afgehaald kon worden in Den Hert aan de Zuidstraat. In 1910 ging 'Het Gildebrood' van start met het doel goedkoop brood te verschaffen aan de arbeiders. De socialisten zouden na de oorlog ook een eigen coöperatieve broodbakkerij opstarten.

In 1905 startte een groep vrijzinnige liberalen met een wereldlijke school bekend als het Henri Tantinstituut of in de volksmond 'de garkonschool'⁹⁷. Als een soort wederantwoord openden de katholieken in oktober 1906 hun Vrije Beroepsschool⁹⁸ langs de Leenstraat en even later in 1912

⁹¹ G. HOORNAERT, *Vreemde tandentrekkers houden consultatie te Roeselare (1800-1914)*, in Rollarius, 2008, p. 22-32.

⁹² G. HOORNAERT, *Post- en verkeerswezen te Roeselare door de tijden heen 1500-1913*, Aartrijke, 1995.

⁹³ M. LAQUIERE, *Geschiedenis der Arbeidersbeweging te Roeselare (1864-1914)*, RUGent, 1966.

⁹⁴ DEVOGELAERE, *Kroniek van de Gilde en de Sociale beweging te Roeselare voor de Wereldoorlog-1*, Roeselare, 1980.

⁹⁵ G. HOORNAERT, *Het Roeselaars socialistisch verhaal*, in Rollarius, 2008, nr. 4-5-6.

⁹⁶ G. HOORNAERT, *Priester Daens kwam op zondag 20 augustus 1899 naar Roeselare*, in Rollarius, 1994, p. 246-249.

⁹⁷ X., *Instituut H. Tant-Roels. Wereldlijke School voor jongens Roeselare 1905-1930*, Roeselare, 1930; G. HOORNAERT, *Het Rijksonderwijs, meer dan honderd jaar aanwezigheid te Roeselare*, in Rollarius, 2007, nr. 4.

⁹⁸ R. MEIRE, *Vroegste geschiedenis van het Vrij Technisch Instituut en van het vakonderwijs in Roeselare, de Vrije Beroepsschool voor kunsten en ambachten op weg naar haar officiële erkenning (ca. 1890-1934)*, Roeselare, 1982.

kwam in dezelfde straat een nieuwe lagere school met vierde graadsklas en met toegevoegde normaalschool opgericht door de Broeders van de Christelijke Scholen⁹⁹.

De stadsjongensschool (Leenstraat) was ondertussen al in 1895 uitgebreid met een tweede school gevestigd langs de Schoolstraat-Brugsesteenweg. Twee jaar later volgde een derde stadsjongensschool aan de Onze-Lieve-Vrouwestraat-St.-Hubrechtstraat.¹⁰⁰

Rond en kort na de eeuwwisseling 1899-1900 veranderde het aanzien van Roeselare enorm: nieuwe steenstraten werden aangelegd, talrijke nieuwe woonwijken ontstonden her en der.

Naast de eerste fietsen¹⁰¹ reden nu ook de eerste auto's door de stad. De auto kon te Roeselare voor het eerst bewonderd worden tijdens een tentoonstelling in 1880.¹⁰² Vanaf 1899 hielden de opeenvolgende plaatselijke politiereglementen rekening met de gevaren van deze nieuwe verkeersmiddelen.

De cinema deed op het einde van de 19de eeuw zijn intrede,¹⁰³ waarbij de eerste openbare filmprojectie doorging in de bovenzaal van de 'Jongelingenkring' op zondag 19 december 1897.¹⁰⁴

Rondreizende cinematografen deden Roeselare aan in het begin van de 20ste eeuw. De eerste vaste cinemazaal kwam er in 1910. 'Cinéma Pathé' vond een onderkomen in de achterzaal van de herberg Het Paradijs op het einde van de Ooststraat. 'Scala' opende in 1908 in Café du Théâtre van Henri Tant langs de Gasstraat en 'Oud Rousselare' opende in 1912 aan het station. Op 'Over-Statie' ontstond in 1913 de 'Volkscinema' van familie Vanderhaeghe, naast de 'Rollegies' langs de Spanjestraat.

De arbeiders werden steeds zelfbewuster en eisten betere werkomstandigheden en een volwaardig loon in geld, in plaats van in natura. Dat leidde eind 1906 tot grote stakingen. De socialist Adiel Dierkens (later gemeenteraadslid en volksvertegenwoordiger) kwam hierbij meer en meer op het voorplan. Diverse stakingen braken ook uit in 1912. Het conflict begon op 9 augustus 1912 met een staking bij het textielbedrijf Moerman, teneinde loonsverhoging te bekomen. Na zes weken staken werd een gedeelte van de eisen ingewilligd. Het gevolg was dat ook in andere bedrijven het werk werd neergelegd. De bazen namen dit niet en in december 1912 sloten enkelen hun fabriek. Het ging van kwaad naar erger en op 21 januari 1913 beslisten 19 werkhuizen hun werknemers buiten te sluiten: 3500 arbeiders werden zo gebroodroofd. Een maandenlange lock-out volgde. De toestand was zorgwekkend en haalde de nationale kranten en ook het parlement. Op zaterdag 19 april 1913 kwam het dan toch tot een compromis.¹⁰⁵ De 11-urendag werd ingevoerd, de vakverenigingen werden erkend en er kwam loonsverhoging. Maar daar dreigde een nieuw doemsenario: W.O.I.

Lock-out 1913

⁹⁹ L. CAMERLYNCK, e.a., *De Broederschool het huis van vertrouwen aan de Mandellaan te Roeselare*, Roeselare, 2008.

¹⁰⁰ Zie heel uitvoerig bij A. DEWEERDT, *Het gemeentelijk lager- en kleuteronderwijs te Roeselare 1879-1995*, Roeselare, 1995.

¹⁰¹ F. CALLEWAERT, *Het velogebeuren in het Roeselaarse rond de eeuwwisseling 1900*, in *Jaarboek Vrienden vd Stedelijke Musea*, I, 1998, p. 79-86.

¹⁰² *Tentoonstelling der uitvinding*, in *De Mandelgalm*, 18-9-1880.

¹⁰³ G. HOORNAERT, *Het prille begin van de Roeselaarse cinema's*, in *Rollarius*, 2005, nr. 4 en 5.

¹⁰⁴ G. HOORNAERT, *De eerste openbare filmprojectie te Roeselare in 1897 met Demeny's chronofotograaf*, in *Rollarius*, 2008, p. 189-194.

¹⁰⁵ J. SAMYN, *De Geschiedenis der Socialistische Vakvereniging vd Vlasbewerkers en Werksters gesticht in 1875*, Gent, 1925; LAQUIERE, *De werkstakingen en Lock-Out te Roeselare (1912-1913)*, in *Geschiedenis der Arbeidersbeweging te Roeselare (1864-1914)*, RUGent, 1966,

ROESELARE 1914-1940

In augustus 1914 werd ook onze regio overrompeld door het oorlogsgeweld.

Roeselare kreeg het hard te verduren op maandag **19 oktober 1914**. Invallende Duitsers zouden beschoten geweest zijn door burgers en uit weerwraak werden die dag heel wat onschuldige burgers neergeschoten. Die dag bleef bekend als Schuwe Maandag¹⁰⁶!

De Roeselaarse binnenhaven en het station werden de aanvoerpunten van het legermateriaal om slag te leveren aan de IJzer. Heel wat soldaten kwamen hier uitrusten of werden er verzorgd in de 'lazaretten' o.a. het Klein-Seminarie. Roeselare werd zo een doelwit voor herhaalde bombardementen. Wegens deze verhoogde bombardementen van de Engelsen werd geheel Roeselare in **1917** ontruimd en de bevolking vluchtte naar Lier, Wetteren, Geel, Wichelen, Schellebelle... allemaal namen van dorpen die na W.O.I als nieuwe straatnamen werden gebruikt in de pas opgerichte woonwijk Batavia in oostelijk Roeselare.¹⁰⁷ Wat van Roeselare nog overeind stond werd vanaf 1917 door de Duitse troepen geplunderd van hout en metaal zodat op het einde van de oorlog twee derden van Roeselaarse huizen onbewoonbaar was. Op 14 oktober 1918 werd Roeselare bevrijd door Franse en Belgische troepen.¹⁰⁸

De woningnood was na de oorlog heel groot. Voor de heropbouw van de burgershuizen in de binnenstad was er onder de architecten duidelijk een tweestrijd tussen traditioneelgezinde en modernistische heropbouwvisies. Ook voor de huizen van de werkende klasse traden allerlei nieuwe visies naar voor. Ze werden alvast in wijken geconcentreerd buiten de binnenstad. Het meest vooruitstrevend woonproject zou de experimentele tuinwijk Batavia moeten worden maar het werd slechts in afgezwakte versie gerealiseerd. 'De Dienst der Verwoeste Gewesten' leerde echter uit dit woonexperiment en pootte ook elders in het land dergelijke tuinwoonwijken neer. Andere bescheidener wijken zouden te Roeselare volgen: het Mandelkwartier tussen de Beversesteenweg en de Mandellaan, het Meiboomkwartier aan het latere Rond Punt van de Meensesteenweg en het Vredekwartier tussen de Vijfwegenstraat en het Hof van Henneke.¹⁰⁹ Sociale bouwmaatschappijen zoals De Meiboom (ontstaan in 1892 onder een andere naam), De Mandel (1920), Het Roeselaars Werkmanshuis (1926) en Eigen Erf (1936) hadden handenvol werk.

Minder rooskleurig was het op de barakkenwijken ingericht vanaf 1919 door het Koning Albertfonds waar de terugkerende bevolking tijdelijk onderkomen zocht in houten prefabgebouwen, die op het oefenplein aan de Spanjemolen waren opgesteld en deels ook aan de Ronde Kom op Barnum. Deze barakken werden nog tot begin de jaren door een tiental mensen 30 bewoond. De hygiënische omstandigheden en het wooncomfort was er erbarmelijk.

K22:
Batavia
sluizenbuurt
Barduk
Bosman -
Ruyne

In **1925** werd de heropbouw van Roeselare gevierd. Uit dankbaarheid voor de teruggewonnen vrede, werd de stad toegewijd aan het H.-Hart van Jezus¹¹⁰. Tegen de huisgevel van de herberg De Klokke, aan de hoek van de Grote Markt en de St.-Michielsstraat, werd een herinneringsmonument opgericht. En als kers op de taart kwam naast het stadhuis een nieuw groot stadhuis dat in grote lijnen het silhouet van de vroegere stadshalle met belforttoren overnam, ontworpen door de stadsarchitect René Doom. Aan de gevel kwam een heropbouwmonument in de vorm van een St.-Michiel met zwaard in rusthouding, die 'het kwaad' overwonnen had.

¹⁰⁶ R. BACCARNE, J. STEEN, *Van Rousselare tot Langemark 1914*, Beernem, 1989.

¹⁰⁷ G. LEPEZ, *Geïllustreerde Oorlogskroniek 1914-1918 van Roeselare*, Oostnieuwkerke, 1983; A. DENYS, *Geschiedkundige oorlogskroniek van Rousselare en Ommeland*. 4 dln.; *Roeselare in de Eerste Wereldoorlog*, Roeselare, 1998; R. BACCARNE, J. STEEN, *Van het Vrijbos tot Roeselare, eindoffensief 1918*, 2002.

¹⁰⁸ F. CALLEWAERT, *90 jaar geleden werd Roeselare bevrijd door Franse soldaten*, in *De Denker*, jg. I, nr. 1, 2008, 32-54.

¹⁰⁹ F. CALLEWAERT, *Roeselare leeft weer*, Roeselare, 1994; J. MAES, *De wederopbouw van Roeselare na de eerste wereldoorlog*, KULeuven, 1980-81. M. SMETS, J. MAES, *Woningbouwexperimenten bij Roeselares wederopbouw*, in *Wonen TABK*, 1983, p. 44-56.

¹¹⁰ F. CALLEWAERT, *Vijftigste verjaardag van de toewijding van de stad Roeselare aan het H. Hart-juni 1975*, in *Niet hard zijn maar hart zijn*, Roeselare, 1975; W. VALLAEY, *Kerkelijke plechtigheden: H. Hartverering*, in *'t Leuteplezier: "Van Bruischaard tot Ruischaard"*, Roeselare, 1998.

In 1925 was Roeselare al bijna helemaal heropgebouwd, toen de aanhoudende regen op 1 mei voor zware overstromingen zorgde. De watersnood veroorzaakte heel wat materiële ellende, vooral op de Nieuwmarktwijk aan het kruis maar ook de Krommebeek op Krottegem zette de landerijen blank.

De economische crisis van de jaren 20 en 30 deed de textielindustrie geen goed en er diende gezocht te worden naar nieuwe industrietakken. Aan het kanaal ontstonden zo ondermeer de grote veevoederfabrieken. Deze bedrijfstak nam een grote uitbreiding in de periode 1928-1940. De middenstand verenigde zich in de 'Katholieke Burgersbond' en er werd in 1924 overgegaan tot de stichting van de 'Middenstandsbank' later bekend als de 'Bank van Roeselare en West-Vlaanderen'.¹¹¹

Ook de handelaars leden onder de crisis. Om de handel te stimuleren bedachten de plaatselijke handelaars vanaf 1932 de jaarlijkse Batjesdagen¹¹² (een batje is een gunstkoopje, een laag geprijsd koopje), die plaatsgripen op het einde van de maand juni. In 1937 werd tevens gestart met de traditie van de Handelsjaarbeurs (echt van start vanaf 1950 en sedert 1976 in de Expohallen). Het oprichten in 1933 van het 'Verbond van Ambachten en Neringen' zal hieraan wel niet vreemd zijn.

Kort na de oorlog gebeurde het vervoer van goederen naar de buurgemeenten en andere grote steden via 'de booigies', voermannen die met paard en kar de handelaars ten dienste stonden. In 1925 waren er nog een 65-tal in dienst. Via diverse afgesproken standplaatsen in de stad wisten 'de pakjes' hun juiste bestemming te vinden.¹¹³

In plaats van de tram verkozen meer en meer mensen de autobus waarvan de buslijnen vanaf 1926 in concessie werden gegeven. Enkele tramlijnen werden al in 1926 afgeschaft. In 1935 werden deze naar Langemark en Hoogdele afgeschaft. Taxi's zouden pas na W.O.II in voege komen.

De oprichting in 1922 van een Vrije Landbouwschool verbonden aan het Klein-Seminarie te Roeselare betekende een grote stimulans voor de stijgende techniciteit van de landbouwbedrijven. De opening in 1931 van de Vrije Tuinbouwschool zou straks de Roeselaarse regio voor de tuinbouw opentrekken en uitmonden in de oprichting van de REO-Veiling. Voorheen was reeds in 1909 een 'Tijdelijke Tuinbouwschool' opgestart in het Klein Seminarie waar op zondag tuinbouwlessen aan belangstellenden gegeven werden. In het schooljaar 1926-27 erkend als 'Gewestelijke Tuinbouwschool'. Aan sommige Roeselaarse lagere scholen werden in het Interbellum aan belangstellenden ook avondlessen in land- en tuinbouw gegeven.¹¹⁴ Vanaf 1928 ontstond ook een plaatselijke tuinbouwbond: 'De Landenaarsbond'.¹¹⁵ Deze bond zette zich in voor de bevordering van kleinveeteelt (geiten, schapen, konijnen en kippen) en tuinbouw.

Om de teelt van pluimvee en andere erfdieren te bevorderen waren er in de jaren dertig de 'Nationale Legwedstrijden' georganiseerd door de Nationale Hoendersbond. Ze werden gehouden op de terreinen van firma Hostens tussen de Noordstraat en de Kattenstraat.¹¹⁶

Voor 'de kleine man' was het houden van een of meerdere geiten veelal een meerwaarde. De plaatselijke geitenbond trok daarom in het Interbellum tal van leden die jaarlijks geitenwedstrijden en geitenmarkt organiseerden op het De Coninckplein waar ook jaarlijks de

¹¹¹ G. HOORNAERT, *Bank van Roeselare tegen de vlakte, een terugblik, (Patria)*, in Rollarius, 2007, p. 108-114; S. VANNESTE, *De Patria, de Middenstandsbank en de Pax danken hun ontstaan aan de katholieke Burgersbond*, in Rollarius, 2007, p. 115-120.

¹¹² M. DE BRUYNE, *50 jaar batjes Roeselare 1932-1982*, Roeselare, 1982.

¹¹³ A. DEWEERDT, *Toen de booigies nog de goederen vervoerden, zowat 80 jaar geleden*, in Rollarius, 2006, p. 236-240.

¹¹⁴ *50 jaar Vrij Tuinbouwinstituut Roeselare 1931-1981*, Roeselare, 1981.

¹¹⁵ J. BATAILLIE, *Kroniek van de Koninklijke Tuinbouwvereniging De Landenaarsbond, 1928-1978*, Roeselare, 1978.

¹¹⁶ F. MUYLAERT, *Het Roeselare van toen*, Brugge, 1984, p. 107, foto 162.

paardenmarkt gehouden werd. De ijzeren omheining die we nog op oude foto's aantreffen werd hiertoe aangewend. Vanaf 1932 werd hier ook de varkensmarkt gehouden. Op de O.-L.-Vrouwemarkt was er een konijnen- pluimvee- en eierenmarkt. En hoe de wekelijkse dinsdagmarkt ingericht was kunnen we in het politiereglement nalezen uit het Interbellum.¹¹⁷

Wat ziekenzorg betreft zagen we te Roeselare de oprichting van twee klinieken naast het reeds bestaande hospitaal. In 1908 waren de zusters Kanunnikessen te Roeselare aangekomen die na de oorlog aan ziekenzorg deden in hun "Heelkundig Gesticht van het H. Hart". Het werd de start van de latere H. Hartkliniek in 1921.

Na de oorlog kwamen de zusters van de Goddelijke Voorzienigheid zich vestigen aan de Arme Klarenstraat na hun aankomst in 1913 te Roeselare (aanvankelijk in de Rumbeeksesteenweg). De vestiging kwam er na financiële steun van deken De Saegher en van het Engelse en Amerikaanse Rode Kruis (herinneringsplaat aan de patiëntmuur). De nieuwbouw werd betrokken in 1920 en bestond naast een klooster met noviciaat uit een Volksdispensarium waar ook een pré-eerstehulpbijongevallen werd opgestart. De zusters verzorgden de zieken ook aan huis en waren zo de plaatselijke voorlopers van het Wit-Gele-Kruis.

Voegen we hier terloops aan toe dat in 1919 een liefdadigheidsmaatschappij ten voordele van teringlijders te Roeselare werd opgericht onder de naam 't Burgerswelzijn en dat voor het inzamelen van steungelden uit deze maatschappij in 1924 een muziekvereniging ontstond onder de naam 'Aloude Sicambers'.

De zusters van Liefde van Maria uit Heule openden in 1932 de bejaardenverpleeginrichting Maria's Rustoord langs de Lindenstraat. In 1935 uitgebreid met een kliniek en een materniteit. Nog later na W.O.II uitgebreid met een ziekenoppas- en verpleegsterschool (Ic Dien).

In 1920 was aan de Ronde Kom een Moederhuis opgestart in houten barakken. De definitieve bouw werd op 1 oktober 1932 geopend.¹¹⁸

Voor de nazorg van zuigelingen was kort na de oorlog een 'Comiteit voor Moederhulp en Kinderzorg' opgestart. Het zou de start worden van de verschillende 'Consultatiebureaus voor Zuigelingen' die bij aanvang enkel van katholieke strekking waren (bij de zusters van de Goddelijke Voorzienigheid, in de Theresiaschool en in de St.-Amandsmeisjesschool). Pas in 1939 startte een socialistisch initiatief in het Volkshuis langs de H. Consciencestraat.

Rond 1910 was de plaatselijke afdeling van het Rode Kruis opgestart met als stichters o.a. dokter Henri Hostens (werd ondervoorzitter-lesgever en na zijn dood in 1913 opgevolgd door dokter Jules Vanherpe) en fabrikant Ferdinand Baudoux (als voorzitter). Vrijwilligers konden zich bijscholen tot ambulancier en ziekenverplegers en verrichtten tijdens W.O.I onschatbaar verzorgingswerk. Na W.O.I ging de lessenreeks onverstoort verder. Voor een snelle interventie werden Rodekruisverbandkastjes in bepaalde herbergen opgesteld die door Rodekruisleden en dokters konden gebruikt worden.¹¹⁹ Een eerste ambulancewagen met ambulancedienst werd in 1928 in gebruik genomen.¹²⁰

Op onderwijsgebied zien we in 1924 de oprichting van een nieuwe vrije lagere school op de volkrijke Mandelwijk: de Broederschool¹²¹. In 1935 sloten de Broeders van de Christelijke Scholen hun H.-Hartschool in de Leenstraat. Langs dezelfde Leenstraat was ook nog de stadsjongensschool I gevestigd in de gebouwen van de Academie. Wegens het stijgend leerlingenaantal in de academie en lagere school werd de stadsjongensschool vanaf september 1926 overgeplaatst naar de bovenzaal van het Arsenaal en de Academie kon beschikken over de

¹¹⁷ A. DEWEERDT, *We gaan markten*, in Rollarius, 2001, p. 116-122.

¹¹⁸ E. DEN HERT, *100 jaar Stedelijk Ziekenhuis Roeselare, ziekengeneeskunde-bejaardenzorg-sociaal dienstbetoon*, Roeselare, 1979.

¹¹⁹ A. DEWEERDT, *Het Rode Kruis te Roeselare onder het voorzitterschap van Fernand Baudoux (1910-1927)*, in Rollariensia XVII, 1987-88, p. 15-61.

¹²⁰ A. DEWEERDT, *Het Rode Kruis te Roeselare onder het voorzitterschap van dokter Raphaël Vanden Berghe (1927-1953)*, in Rollarius, 2004, p. 94-106.

¹²¹ L. CAMERLYNCK, e.a., *De Broederschool het huis van vertrouwen aan de Mandellaan te Roeselare*, Roeselare, 2008.

vrijgekomen lokalen. De stadsjongensschool II aan de Schoolstraat verhuisde reeds in 1923 naar haar nieuwe vestiging langs de Brugsesteenweg.

In 1928 openen twee nieuwe lagere scholen hun deuren: de St.-Aloysiuschool voor jongens aan de Wilgenstraat en de St.-Theresiaschool voor meisjes aan de Hammestraat.

De Henri Tantschool in de Wallenstraat werd in 1938 omgevormd tot rijksmiddelbare school wat voor- en nadien hevige reactie uitlokte aan katholieke zijde. Ouders werden vanop de kansel aangemaand hun kinderen zeker niet naar deze vrijzinnige school te sturen.¹²² De katholieken hadden echter al hun voorzorgen genomen en in 1935 een Vrije Middelbare School voor meisjes op Barnum en een Vrije Middelbare School voor jongens langs de Arme Klarenstraat opgericht.

Op de nieuwe parochie St.-Jozef opent in september 1937 de St.-Jozefsschool voor jongens aan de Tulpenstraat en in september 1939 opent op dezelfde parochie de meisjesschool St.-Elisabethschool.¹²³

Op Barnum was reeds sedert 1913 een lagere school gestart bekend onder de naam H. Hartschool geleid door de Grauwzusters. In 1919 herbegonnen als St.-Jan Berchmanskostschool.¹²⁴

In het voortgezet meisjesonderricht kregen de 'huishoudklassen' en het aansluitend beroepsonderwijs meer en meer succes. De Grauwzusters startten in 1927 met een beroepsjaar snit en naad en een afdeling handel. De benaming 'Het Technisch Instituut H. Elisabeth' kwam er pas in 1955.¹²⁵ In de Burgerschool startte een Franse afdeling 'Ecole Moyenne' die 3 jaar kon gevolgd worden. De 'Vlaamse' of lagere afdeling heette voortaan in de volksmond de 'Nieuwmarktscholen'. Al voor de oorlog was er een huishoudschool gestart. In 1927 werd dan gelijktijdig met de Grauwzusters een beroeps- en handelsafdeling opgericht, de 'Beroepsschool O.L.Vrouw-Middelares'. Een andere meisjesberoepsschool was al kort na de oorlog opgestart aan de Delaerestraat onder de naam 'Onze Haard' op initiatief van E.H. Destrooper, directeur van de vakschool. In 1922 verhuisd naar de Germanakring in de Blekerijstraat en in 1930 gefusioneerd met de Burgerschool als afzonderlijke afdeling.¹²⁶

De Roeselaarse industrie en economie trotseerde de financiële crisis van de jaren 30 zo goed als het kon. In 1926-33 braken te Roeselare stakingen uit of lagen de fabrieken stil wegens werktekort. Roeselare telde 1600 werklozen. Het bankwezen had het ook hard te verduren. Toen de socialistische 'Bank van de Arbeid' in 1934 over kop ging werd ook de Boerenbondbank en de Bank van Brussel bedreigd. Door het wegvallen van de 'Bank van de Arbeid' geraakte het socialistisch partijbestuur zonder voldoende middelen om de plaatselijke besturen financieel te helpen en Volkshuizen en Feestpaleizen werden verkocht om geld in het laadje te krijgen. Dit gebeurde ook te Roeselare. Het Feestpaleis werd in 1943 door de Bank van Roeselare aangekocht en werd het latere Pax.

Toch bleef men te Roeselare niet bij de pakken zitten.

Om de aanvoer per schip te vergemakkelijken werd het kanaal op 24m verbreed en uitgediept tot ongeveer 3m. Aan beide oevers werden kaaimuren aangebracht of verlengd waarbij het trakelgedeelte verdween. Een nijverheidsspoor bracht de goederen aan en af.

De bevolking in de stad steeg en nieuwe woonwijken werden opgericht op de nieuwe H.-Hartparochie (1930)¹²⁷ en de Sint-Jozefsparochie (1939)¹²⁸. Meteen verrezen daar ook twee

¹²² G. HOORNAERT, *Het rijksonderwijs meer dan honderd jaar aanwezigheid te Roeselare*, in Rollarius, 2007, nr. 4. (speciaal nummer).

¹²³ G. COGHE, *50 jaar St.-Jozefsschool 1937-1987 te Roeselare*, Roeselare, 1987; G. COGHE, *50 jaar St.-Elisabethschool 1939-1989 te Roeselare*, Roeselare, 1990.

¹²⁴ G. HOORNAERT, *Roeselaars onderwijsverleden in het licht van 100 jaar Sint-Amandsmeisjesschool*, Roeselare, 1990.

¹²⁵ J. COCLE, *300 jaar Grauwzusters Franciscanessen te Roeselare*, Roeselare, 1977.

¹²⁶ J. GODDEERIS, *De Burgerschool in Roeselare*, Roeselare, 1996.

¹²⁷ R. LIEVENS, *Historische schets 1930-1980. Parochie H. Hart Roeselare. 50 jaar samen onderweg*, Roeselare, 1981.

¹²⁸ X., *St.-Jozefsparochie 1939-1989*, Roeselare, 1989.

nieuwe parochiekerken (de St.-Godelieveparochie zou volgen in 1966).¹²⁹ In 1936 werd de kapelanij St.-Jozef op de O.-L.-Vrouweparochie erkend met kapelaan Gustaaf Ghysels als eerste bedienaar.

In 1930 greep de Eeuwfeestviering plaats in ons land en ook te Roeselare. Op de Mandelwijk werd een herinneringszuil opgericht en aldaar een paar huizen verloot aan kroostrijke gezinnen.¹³⁰

Op sportief vlak was er het stijgend succes van de plaatselijke voetbulploegen. F.C. speelde aanvankelijk nog op het terrein nabij de Blauwe Toren en kon in 1929 de terreinen achter de brouwerij Rodenbach bespelen. S. K. speelde aanvankelijk nog op het oefenterrein aan de Spanjemolen en reeds vanaf 1922 langs de Vijfwegenstraat om ten slotte vanaf 1932 aan 't Motje te eindigen.

Ook de wielervedstrijden werden druk gevolgd. In 1937 reden beroepsrenners voor het eerst de 'Grote Nieuwmarktprijs'. De plaatselijke renner Hector Martin werd in 1924 'Belgisch wegkampioen'.¹³¹ In 1928 behaalde hij de ritoverwinning Bordeaux-Paris en won verschillende ritten in de Ronde van Frankrijk (1925-1927).

Wijzen we toch ook even op het bestaan van de Rumbeekse velodroom. Ze werd in 1912 aangelegd door de tourwinnaar Odiel Defraeye, aanvankelijk in aarde en vanaf 1925 in beton. Ze geraakte tijdens W.O.II in verval.¹³² Ook in Roeselare was een velodroom die tevens als hippodroom kon gebruikt worden. Paardenkoersen werden immers ook te Roeselare georganiseerd. Die hippodroom-velodroom lag langs de Oostnieuwkerksesteenweg (ter hoogte ongeveer van het centrum Licht en Ruimte). Het was gelegen op het terrein van Willy Vereecke die een fervente paardenliefhebber was. De loopwedstrijden hadden er vooral plaats rond Paasdag, Sinksendag en rond Roeselare-kermis.

Vanaf de jaren 30 werd ook de motorsport een geliefde ontspanningsvorm. Al werd hiervoor wel uitgeweken naar de Vossenberghoogde en andere plaatsen.¹³³

Aan de Zijstraat werd in 1935 (in navolging van het zwembad te Rumbeke) het Stedelijk Open Zwembad geopend, met stortbaden waarin iedereen kon douchen.¹³⁴

Op mediaal vlak deed de radio zijn grote intrede in de huiskamers. Plaatselijk was er zelfs vanaf 1934 een radiodistributiebedrijf Cebera actief (de latere Radiocentrale van Oscar Balliere). Nieuwsverspreiding gebeurde ook via de dag- en weekbladen. Dit waren hier plaatselijk van katholieke zijde 'De Rousselaarsche Bode' van drukker-uitgever Gallet en van liberale zijde 'Nieuw Rousselare' van Alfons Deraedt. De socialisten gaarden hun plaatselijk nieuws uit 'De Ontwaking' en later uit 'Voor Allen'.

Vanaf 1921 kwamen de socialisten in de gemeenteraad en in 1926 de eerste Vlaamsnationalisten.

Cinemazalen trokken hun klanten. Cinema Théâtre van Emiel Hoet aan de Gasstraat werd Ciné City en geraakte bekend omwille van zijn gedurfde en soms gewaagde films. In de Ooststraat kon men terecht bij Ciné Royal van Ramoudt en Boudewijn Vanderhaeghe opende in de 1924 zijn cinema De Beurs weldra opnieuw bekend onder de vertrouwde benaming Oud Rousselare. Sedert 1920 was er ook de cinema Patria aan de Noordstraat en sedert 1930 cinema Feestpaleis

¹²⁹ F. MUYLAERT, *Kerken in West-Vlaanderen*, dl. I, Roeselare, 1992.

¹³⁰ F. CALLEWAERT, *Bij België's eeuwfeest schonk men een huis weg te Roeselare*, in Mandeldal, 1980, p. 199-201.

¹³¹ F. CALLEWAERT, *Inleiding op de expo Leon, Hector en andere Martins*, in Vrienden vd stedelijke musea Roeselare, jaarboek VI, 2004, p. 11-16.

¹³² R. DEVOLDER, *Roeselaarse velodrooms van vóór en na de Eerste Wereldoorlog*, in Vrienden Stedelijke Musea Roeselare, 2002, p. 173-186.

¹³³ G. HOORNAERT, *Motodroom-velodroom en hypodroom op de Vosseberg te Hoogdele*, in Rollarius, 2007, p. 25-28.

¹³⁴ G. HOORNAERT, *Park Rumbeke en andere parken en groenzones in Groot-Roeselare*, (zwemkom), in Rollarius, 2003, nr. 4.

aan de Grote Markt dat in socialistische handen was. De sprekende film deed in de jaren 30 zijn intrede en meteen ook de eerste Vlaamse films als een 'De Witte'. Voor de cinefielen was er in de jaren 30 ook de filmuniversiteit (waar allerlei documentaire films de revue deden) in cinema Patria van de gildemannen.

De politieke verzuiling deed meer en meer zijn intrede. Het sociale leven werd doorkruisd door de politieke partijen die de partijleden aan zich wilden binden. Toen de gildemannen Gildehuizen wisten op te richten aan de Kattenstraat, Ardooisesteenweg en Bollenstraat, groepeerden de socialisten zich ook in Volkshuizen. Aanvankelijk kwamen ze hiervoor samen in een herberg maar in de jaren 20 hadden ze een heus echt zelfstandig Volkshuis kunnen oprichten aan de Hendrik Consciencestraat. En als climax kwam er in 1930 het Feestpaleis aan de Grote Markt. Hadden de enen coöperatieve Welvaartwinkels dan had de andere Voorzorgwinkels. Katholieke parochiale bibliotheken kregen concurrentie van liberale (Willemsfonds) en socialistische ('Zucht naar Kennis') tegenhangers. Het Gildemuziek (1923) en de Stadsharmonie hadden hun tegenhangers in de St.-Cecilia van de liberalen en van 'Door Strijd naar Kunst' (1921) van de socialisten. Elk had zijn eigen toneelgezelschap 'Door Kunst naar Wetenschap' (1922) stond tegenover 'Volksveredeling' (1920). De 'Katholieke Arbeiders Vrouwen' (K.A.V.) (1922) stonden tegenover de 'Socialistische Vooruitziende Vrouwen' (S.V.V.). De 'Katholieke Arbeiders Jeugd' (V.K.A.J. en K.A.J.) (1926) en de 'Boerenjeugd'¹³⁵ tegenover de 'Socialistische Arbeidersjeugd van Vlaanderen' (S.A.V.). Beiden hadden hun eigen mutualiteiten, hun eigen jeugdbewegingen: Scouts (1932)¹³⁶ en K.S.A.¹³⁷ (1928) tegenover de 'Rode Valken'. Wie niet bij een jeugdbeweging aansloot kon ook terecht in de patronage, de jongens in de St.-Jans Berchmankring op de St.-Michielsparochie of de St.-Jozefskring op de O.-L.-Vrouweparochie en de meisjes bij de Germanakring.

Het ging zelfs zover dat beiden eigen ontspanningsclubs hadden voor kaartspel, rokers, schakers, enz, ... Op sportief vlak was naast de liberaal-socialistisch gerichte F.C. nog de socialistische voetbalploeg 'De Rode Stormers' en de gymclub 'De Rode Turners' en de wielclub 'Het Rode Wiel' en de duivenclub 'De Rode Duif',...

Binnen het 'Kristen Werkersverbond' was in 1921 een nieuwe turnclub opgestart: 'De Gildewacht' en in de schoot van deze turnclub ontstond een trompettenkorps, in de volksmond bekend als het 'Trompettenmuziek' en later uitgebreid met een trommelkorps. Pas in 1923 kwam het tot de oprichting van 'Het Gildemuziek'.¹³⁸ Van bij de aanvang werden in 'Het Gildemuziek' muzieklessen gegeven door Cyriel Carette. Ondertussen was er wel sedert 1921 een Vrije Muziekschool opgestart met als eerste directeur Joseph Hanouille. Deze school ging door in de lokalen van de 'Jongelingenkring' aan de Kattenstraat.¹³⁹

De 'Katholieke Actie', die in de jaren 20 was ontstaan, verenigde zowat alle katholieke groeperingen. Daaruit ontstond ondermeer in 1928 de 'Katholieke Studentenactie' (K.S.A.). De bezieler was Karel Dubois. 'Het Katholiek Mannenverbond voor Katholieke Actie' was vooral eind de jaren 30 actief en zou ook na W.O.II actief blijven. De in 1937 opgerichte Katholieke Actie-Centrale in de Leenstraat coördineerde daarbij de werking en werd later overgenomen door het Centrum Licht en Ruimte.

Wijzen we hier terloops op het bestaan van het Retraitehuis verbonden aan het klooster van de Paters Redemptoristen dat in 1912 was gestart.¹⁴⁰ De opstart van de H. Hartbonden is te situeren in 1927. De bond van de H. Familie (apart voor vrouwen en mannen) had al een veel langer bestaan en dateert al van in de 19de eeuw.

¹³⁵ G. HOORNAERT, *Krottegem, de wijk van Over-Statie*, Roeselare, 2001, p. 101-102.

¹³⁶ R. BONTE, *50 jaar scouting te Roeselare*, Roeselare, 1985.

¹³⁷ St. MARTIN, *Viering 75 jaar KSA*, in *Eertijds*, 2003, p. 13-20; *75 jaar KSA, het prille begin*, *Ib.*, p. 9-12.

¹³⁸ F. CALLEWAERT, *Het Gildemuziek Roeselare (1923-1973)*, in *Mandeldal*, nr. 4 (speciaal nummer).

¹³⁹ A. DEWEERDT, *80 jaar Muziek en Woord Roeselare, jubileumuitgave*, Roeselare, 2003.

¹⁴⁰ G. RONDELEZ, *Het Retraitehuis van de paters Redemptoristen te Roeselare, zijn stichting en ontwikkeling 1912-1962*, Roeselare, 1962.

In de jaren '30 groeide in Roeselare ook de politieke radicalisering en verschenen er aanhangers van de Nieuwe Orde ten tonele.¹⁴¹

Vanaf 1939 was er opnieuw de oorlogsdreiging. Her en der werden er in de stad bomvrije schuilkelders gebouwd. Het onvermijdelijke volgde: de Tweede Wereldoorlog brak uit. Onze stad werd door Duitsers bezet en het station en de binnenhaven dienden opnieuw als aanvoerpunten van het legermateriaal.

ROESELARE NA 1944

Zie voor een uitgebreider samenvatting F. CALLEWAERT, *Na de Tweede Wereldoorlog: welvaart en schaalvergroting*, in S. BEEL en F. CALLEWAERT, *Roeselare*, Lannoo, 1991, p. 35-39.

Voor een verdere uitvoerige toelichting verwijzen we naar T. EECKHOUT, *Roeselare centrumstad in beweging, vijftig jaar stedelijk beleid 1955-2005*, Roeselare, 2006.

Hieruit een keuze uit beide werken.

Op 7-8 september 1944 werd onze stad door de Poolse generaal Maczec en zijn soldaten bevrijd. Uit dankbaarheid werd een groots bevrijdingsmonument op de O.-L.-Vrouwemarkt opgericht: een metershoog beeld van Onze-Lieve-Vrouw met Jezuskind, met onderaan herinneringsplaten aan de Poolse soldaten die sneuvelden voor onze bevrijding.¹⁴²

Rond het Mariajaar 1954 beleefde de volksdevotie een hoogtepunt en op meerdere plaatsen werden in Roeselare nieuwe Mariakapelletjes opgericht. De godvruchtige genootschappen profiteerden nog een laatste maal van een opbloei en de congregatie van de H. Familie voor vrouwen vierde in 1954 haar 75-jarig bestaan (de mannen hadden dit reeds in 1949 kunnen vieren).¹⁴³

In 1956 beleefde Roeselare hoogdagen naar aanleiding van de 100ste geboortedag van Albrecht Rodenbach. De Vlaamse Beweging kreeg een nieuwe stimulans en uitte zich wat later onder meer in de geboorte van een nieuwe politieke partij: de Volksunie¹⁴⁴. Rodenbachvieringen zouden zich in de jaren '80-90 herhalen.

Op algemeen economisch gebied kende onze streek vanaf de jaren 1960 een stijgende welvaart (de golden sixties).¹⁴⁵ Op het Roeselaars grondgebied ontstonden zo nieuwe industrieterreinen. Voor de groeiende vraag van industriële vestigingen werd geopteerd voor industriële zones aan de stadsrand. 'De Pilders' aan de kanaalzone werd rond de jaren 1970 het grote proefproject. Op de wijk Wijnendale op de deelgemeente Beveren was al in 1965 een industriezone opgestart. De opening van de A17 werd een belangrijk moment voor de verdere ontsluiting van deze zones. Roeselare kent momenteel een 18-tal industriezones.

Op land- en tuinbouwgebied was er in 1945 de belangrijke oprichting van de Veiling (de latere REO-Veiling)¹⁴⁶, waar de land- en tuinbouwproducten vanaf de jaren 60 nationaal aan de man

¹⁴¹ F. BOUDREZ, *De Rodenbachstede: bakermat der Vlaamsche Beweging?* Roeselare, 1997.

¹⁴² G. VERBEKE, *Roeselare '40-'44, Verzet, bezetting en bevrijding*, Tielt, 1992; W. VALLAEY, *Roeselare 44-45 de bevrijding: euforie en ontgoocheling*, Roeselare, 2004; *Roeselare bevrijd, van D-Day tot V-Day 1944-1945*, Roeselare, 1994; *De eerste Poolse Pantserdivisie en de bevrijding van Vlaanderen in september 1944*, Roeselare, 1984.

¹⁴³ G. HOORNAERT, *Mariadevotie in en rond het Roeselaarse deel 1. (afl. 6) In en rond het Mariajaar 1954*, in Rollarius, 2005, nr. 6, p. 244-248.

¹⁴⁴ D. DAVID, *Roeselare, centrum van de Vlaamse heropstanding? De Vlaamse beweging in Roeselare na de Tweede Wereldoorlog. 1944-1968*, Roeselare, 2002.

¹⁴⁵ H. BAERT, D. RYGOLE, *Roeselare een nieuwe kans*, Roeselare, 1977.

gebracht werden. Het aantal landbouwbedrijven verminderde maar de resterende bedrijven groeiden qua oppervlakte en specialiseerden zich vooral als veebedrijven. De aanwezigheid van het 'Provinciaal Onderzoeks- en Voorlichtingscentrum voor Land- en Tuinbouw' in Beitem stimuleerde deze overgang. Ook de oprichting van het PCLT 'Praktijkcentrum voor Land- en Tuinbouw' in 1964 aan het Klein Seminarie was een goede zet en in het instituut was de versmelting van land- en tuinbouwschool, tot VABI, in 1992 een meerwaarde.

De oude stoomtram werd afgeschaft, de tramsporen uitgebroken en ook de economisch minder renderende spoorlijnen Roeselare-Ieper en Roeselare-Menen werden afgeschaft. Autobussen hadden die taak al geruime tijd overgenomen. Door een deel van de vrijgekomen spoorwegbedding in te nemen als rijweg (Zuidlaan: Albert I-laan) kon in 1970 aansluiting gemaakt worden met de in de periode 1960-61 gerealiseerde Westlaan en Noordlaan. Zo ontstond een "stadsring" die het doorgaand vracht- en wegverkeer uit het centrum van de stad leidde.¹⁴⁷ Het spoor Brugge-Kortrijk werd op een verhoogde bedding gebracht en de hinderlijke overwegen werden door verkeertunnels vervangen. Het vernieuwd N.M.B.S.-station werd op 15 mei 1979 ingehuldigd.

Door het enorm drukke wegverkeer en de honderden scholieren die zich hierin een veilige weg moesten banen, ontstond in 1986 het éénrichtingsverkeersplan in de binnenstad. Een grote spiraalbrug zou het fietsend schoolverkeer naar en uit de binnenstad, vanaf 2008 ten goede komen.

In 1970 werd even buiten de havenzone een zwaaiком uitgegraven voor het draaien van de schepen. Een doorsteekdok tot het industriegebied Wijnendale op Beveren werd niet gerealiseerd. De binnenhaven en het kanaal zelf werden in de periode 1975-76 verbreed en uitgediept, zodat grotere binnenschepen de haven konden binnenvaren.¹⁴⁸

In 1965 kwam het tot de eerste gemeentefusie met Beveren. Beveren verloor zo als eerste buurgemeente haar bestuurlijke onafhankelijkheid; Rumbeke en Oekene volgden in 1977. Groot-Roeselare telde zo meer dan 50.000 inwoners en werd een centrumstad in de provincie West-Vlaanderen.

De bevolkingstoename bleef in stijgende lijn en nieuwe sociale woonwijken ontstonden: Rodenbachwijk (1956-1957); Beekkwartieren I en II (1960-1970); het Groenpark en het Biezenhof (1979-1981), de Klokkeput (1986-1990). Een nieuwe parochie met bijhorende nieuwe scholen ontstond op de woonwijken Beekkwartier, Biezenhof en Klokkeput: de H.-Godelieve-parochie (1966). Een eerste woonerf werd in de periode 1979-82 op de Meiboomwijk gerealiseerd.

Ondanks sluiting van enkele scholen zoals de stadsjongensschool I aan het Polenplein (Arsenaal) in 1959 en de stadsjongensschool III op Krottegem in 1966 en de stadsmeisjesschool in 1989, werden nieuwe scholen opgericht zoals de St.-Vedastusschool (1954) aan de Spilleboutdreef en startte een nieuwe stadsjongensschool aan de Leeuwerikstraat in 1964 (eerst wijkafdeling en in 1988 autonome school).

Het katholiek Vrij Onderwijs groepeerde meer en meer zijn scholen. Het begon met de jongensscholen die in 1962 onder het 'Schoolcomité Klein-Seminarie Roeselare' kwamen. In 1982 werd de groep uitgebreid met de meisjesscholen onder 'vzw Katholiek Onderwijs Roeselare' en hebben thans nog een grotere structuur aangenomen. Door de fusie van Rumbeke, Beveren en Oekene verenigden alle gemeentescholen zich ook onder één inrichtende

¹⁴⁶ N. LABEEUW, *De REO-veiling als draaischrijf in de handel van groenten en fruit*, in West-Vlaanderen Werkt, nr. 167, 1995, p. 209-213.

¹⁴⁷ Voor al wat straten betreft zie S. ANECA, *Van Aardappelhoek- tot Zwingelaarsstraat, meer dan 650 straatnamen in Roeselare verklaard*, 2 dln., Roeselare, 2006.

¹⁴⁸ G. DESMET, *Ontwikkeling der economische bedrijvigheid in en om de Haven van Roeselare, 1862-1962*, Roeselare, 1962; *De Roeselaarse binnenhaven: tweede sterkste van België*, in Het Wekelijks Nieuws, 9-4-1976.

macht. De stad nam het initiatief om een stedelijke beroepsschool op te richten, eerst in avondonderwijs in 1954 en in 1959 in dagonderwijs. In 1985 kwam het tot een fusie met de beroepsafdeling van St.-Lutgardis aan 't Hof van Henneken.

Ook het Rijksonderwijs sloeg zijn armen uit en naast de opening van een atheneum in 1955, in hun sedert 1952 gerealiseerde nieuwbouw langs de Hugo Verrieststraat, openden ze ook in de jaren '50 technische en beroepsafdelingen. Het begon in het schooljaar 1949-50 met een afdeling snit en naad aan de Wallenstraat, gevolgd in 1955 met de rijkstechnische school voor jongens aan de Kattenstraat en verdere uitbouw in 1960 aan de Kleine Bassinstraat om te eindigen met een rijkstechnische school voor meisjes in 1958 aan de Wallenstraat. In 1949 was al een rijkstechnische avondschool gestart.

Kunstonderwijs kon niet achterblijven. De Stedelijke Academie kon in 1976 eindelijk de nieuwbouw langs de Leenstraat betrekken. Tijdens de bouwwerken verbleven ze in de oude kazernesgebouwen langs de Hugo Verrieststraat. De Vrije Muziekacademie werd in 1960 door de stad overgenomen en werd de Stedelijke Muziekacademie Adriaen Willaert. Ze verhuisde in 1961 naar de Gasstraat en betrok er de oude pianofabriek van Derdeyn. In de jaren '80 werd het pand verlaten en huisde de school op vier plaatsen: technische dienst Noordstraat, stadsschool Kokelaarstraat, stadsschool Krottegem en villa Vandewalle aan de Meensesteenweg (Rond Punt). Ondertussen werd gewerkt aan een totaal nieuwe muziekacademie langs de Meenseheirweg. Nieuwbouw die in 1987 officieel ingenomen werd. Ondertussen steeg het leerlingenaantal in beide academies onrustwekkend en werden filialen en wijkafdelingen in de randgemeenten opgericht.

Vermelden we hier ook het tijdelijk bestaan van de Sociale School te Roeselare alhier gestart in 1948 als 'School voor Maatschappelijk Dienstbetoon' aan de Leenstraat en in 1962 overgebracht naar Kortrijk.

Roeselare is geëvolueerd en neemt meer en meer de functie van centrumstad over zowel in het onderwijs, in de werkgelegenheid als in de verzorgende sector.

Wat werkgelegenheid betreft zien we in de primaire sector een verschuiving naar een belangrijke tuinbouwexploitatie. In de secundaire sector scoort Roeselare goed in de metaalsector, uitgeverijen en drukkerijen, de voedingssector en de rubber- en kunststofnijverheid. Hierbij wordt vooral gebruik gemaakt van de industriezones buiten de stad. Als centrumstad is de tertiaire sector de belangrijkste geworden vooral in de gezondheidssector, maatschappelijk dienstensector, het onderwijs, ... en vergeten we het stijgend belang niet van het toerisme in de stad. Sedert de oprichting in 1986 van het Infocentrum kwamen bezoekers frequenter gericht naar Roeselare waar ze begeleid werden door ondermeer de opgeleide stadsgidsen (Gidsenkring Mandeldal). Roeselare sloot zich aan bij Westtoer en Leiestreek en geeft geregeld nieuwe wandel- en fietsbrochures uit naast tal van toeristische folders.

Op gebied van cultuur en ontspanning bracht het Cultuurcentrum eindelijk een degelijke infrastructuur met vele mogelijkheden. Via de Stedelijke Raad voor Cultuurbeleid (Culturele Raad 1968) kreeg de burger inspraakmogelijkheden en verkreeg hij ondersteuning via de Cultuurdienst (1989), waar ook een aantal werkgroepen (Straatnamen, Begraafplaatsen, Erfgoed, Feest van de Vlaamse Gemeenschap) mee helpen trekken aan dit beleid.

Het bibliotheeklandschap kreeg een grondige wijziging sedert het bibliotheekdecreet. De stad nam het privaatininitiatief over. De in 1973 opgestarte 'Openbare Bibliotheekwerking Roeselare' (bib. Kl. Sem en GrZ) nam kleine parochiebibliotheken in 1974 over en werd 'vzw Openbare Bibliotheek Albrecht Rodenbach'. Het Willemfonds had haar bib in Au Grand Café en later in de Iepersestraat. In St.-Georges aan het Stationsplein was De Brouckerebibliotheek van de socialisten. Beide werden respectievelijk in 1986 en 1982 overgenomen door de stad. In 1989 opende een stedelijke filiaalbibliotheek aan de O.-L.-Vrouwemarkt en in 2002 kwam de grote fusie tussen de Albrecht Rodenbachbibliotheken en De Vrienschap.

In 1998 opende het Nationaal Wielermuseum maar was in 1962 voorafgegaan door een 'Museum voor Folklore en Plaatselijke Geschiedenis'. Een eerste initiatief noteren we in 1930

toen in de bovenzaal van het stadhuis het 'Stedelijk Museum voor Volkskunde en Plaatselijke Geschiedenis' startte.

Vergeten we de andere musea niet: Museum Alfons Blomme, het Klokkentorenmuseum, het Filmmuseum en het afgeschafte Pauselijk Zouavenmuseum (1977-1996).

Milieuzorg werd voor het eerst ernstig aangegrepen in 1988 door milieuverenigingen en actiegroepen samen met de toenmalige Jeugdraad. In 1990 startte een 'Denk- en werkgroep Milieu' en ten slotte in 1992 kon volwaardig gestart worden met de 'Stedelijke Raad voor Leefmilieu'. Milieubeleidsplannen konden opgemaakt worden en 'De Kleiputten' werd een volwaardig natuurreservaat met groenzones en aanpalende bospartijen, die tijdens boomplantacties door de schooljeugd aangeplant werden.

Het huisvuil wordt thans niet meer gestort, maar verbrand in een verbrandingsoven. Later werd de warmte gerecupereerd en geleverd aan tuinbouwbedrijven, ziekenhuizen en andere opnebare instellingen, voor het verwarmen van lokalen. Huisvuil wordt geslecteerd opgehaald. Het rioleringsnet werd ontdebeld, zodat men de oppervlaktewaters van de afvalwaters kon scheiden. Het afvalwater wordt thans verwerkt in een waterzuiveringsstation.

Roeselare kleurt meer en meer groen ook dank zij de Stedelijke Groendienst die tal van stedelijke parken en speelterreinen onderhoudt en bebloemingsacties ondersteunt waarbij ze tal van prijzen in de wacht sleept¹⁴⁹. In de straten kwam zo ook meer groen via bloembakken en boomaanplantingen.

En op sportief vlak zijn er mogelijkheden genoeg. Dit alles gestimuleerd door de Stedelijke Raad voor Sportbeleid (Sportraad 1973) en ondersteund door een Stedelijke Sportdienst (1977). Het eerste Stedelijk Sportstadion aan de Spanjestaat-Mandellaan kwam in 1961 tot stand. In 1990 werd het tweede Roeselaars sportstadion geopend op Schiervelde, de bijhorende Sporthal kwam er onlangs in 1999. Later volgde een sportstadion in de fusiegemeenten Rumbeke en Beveren.

Jeugd kan aan zijn trekken komen via de Jeugdraad (1967) ondersteund door de Stedelijke Jeugddienst (1990), gegroeid uit de Jeugdclubhuiswerking Tjing (1966-1976) en overgenomen door het Jeugdcentrum (1987) aanvankelijk gevestigd aan de Zuidstraat en later aan de St.-Michielsstraat (thans Jeugdhuis JOC Diezie). Tijdens de vakantiemaanden is er voor de jongsten de speelpleinwerking Kerelsplein, Swabbel, Grabbelpas, ...

Jeugdbewegingen zagen hun ledenaantal afnemen maar zijn nog steeds present. Naast Scouts K.S.A. en KAJ-VKAJ zagen we op de H.-Hartparochie in 1943 een plaatselijke Chirogroep ontstaan die vanaf de jaren '50 zich ook over andere parochies verspreidde (St.-Michiel 1954, St.-Jozef 1955, O.L.V (1960). Aanvankelijk alleen voor jongens verving ze in de jaren '70 de Graalmeisjes.

Op gebied van welzijn zag Roeselare in 2004 een 'Lokale Woonraad' de medezorg op de sociale huisvesting op zich nemen, naast de bouwmaatschappij De Mandel. Tal van wijkcomités zijn te Roeselare actief om de band tussen de medebewoners aan te scherpen.

Het gezin wordt ondersteund door de oprichting in 1976 van de 'Stedelijke Gezinsraad'. Het 'Lokaal Overleg Kinderopvang Roeselare' zag met graagte de creaties van 't Zonneke (1979), De Speelvogel (1994) en de Zonnevogel.

Senioren vinden een spreekkanaal via de 'Stedelijke Raad voor de Derde Leeftijd' die in 1972 startte en in 1996 de 'Stedelijke Seniorenadviesraad' werd.

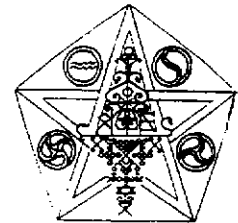
Bejaarden kunnen opgevangen worden in de stedelijke rusthuizen Ten Hove (1977), Ter Dreve (1985) en Ter Berken (1995), naast het private Vincenthove (1984).

¹⁴⁹ G. HOORNAERT, *Park Rumbeke en andere parken en groenzones in Groot-Roeselare*, in Rollarius, 2003, nr. 4.

De opening van het 'Dienstencentrum Ten Elsberge' aan de Beverenseaardeweg in 1978 was een voltreffer, andere sociale centra volgden vanaf de jaren 1980.¹⁵⁰

Op initiatief van vzw 'Vrouwenhuis' startte in 1988 het 'Gemeentelijk Emancipatiebeleid' dat nu bekend staat als de 'Stedelijke Werkgroep voor Emancipatiebeleid'.

Derdewereldproblematiek wordt ter harte genomen door de 'Stedelijke Noord-Zuidraad' (2005), voorheen bekend als het 'Roeselaars Comité voor Ontwikkelingssamenwerking'.

't merkteken
Geert Hoornaert

P.S. We willen de lezer wijzen op de copywrichtrechten, © Geert Hoornaert, op deze bijdrage.

¹⁵⁰ T. EECKHOUT, *Roeselare, centrumstad in beweging, vijftig jaar stedelijk beleid 1955-2005*, Roeselare, 2006.